

ס פ ר

כתר כהנה

יכלכל

תולדות רבנו **שבתי כהן** ז"ל בעל "שפתי כהן",
קורות אבותיו, תולדות בניו ונכדיו צאצאי מעיו, בצירוף
קורותיהם ושימת עין על ספריהם.

מ א ת

חיים דובעריש פריעדבערנ

סקראקא

המחבר ספר "לוחות זכרון".

בי שפתי כהן י'שמו בעת ותורה
יבקשו מפרדג. (מלאכי ב' ו').

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

דראהאביטש.

ברפוס א. ה. זופניק. — בהוצאות המחבר.

תרנ"ח.

פרק ראשון.

רבנו משה כ"ץ אשכנזי ובניו רבנו מאיר. והר" שמואל זיינוועל כ"ץ.

א. האיש אשר הננו ה' ביתרון דעת ותבונה. וצופה ומביט בספרי קורא הדורות מראש. ונרסה לתאבה נפשו לספור ולמנות דור דור ודורשיו. דור דור וחכמיו ודור דור וסופריו. יקבה אמנם לדעת איך נאמרו בצדק ובמשפט אמרות סהירות מזוקקות שבעתים: כי מצרפת תצא תורה ודבר ה' מאשכנז. (נאם הריב"ש ז"ל בתשובותיו.) — אשכנז היא רבתי במדינות ושרתי בנוים מקדם קדמתה וממנה יצאה מאז מעולם תורה לכל אפסי ארץ. המקומות אשר שם נחתים בני ישראל. מנדולי הראשונים אנשי השם. וגם האחרונים אשר בקהלם יחד שם כבוד הרב הג"מ משה מנוע כהנה מורע אהרן. אשר הורה משפט וצדק בתור דין בעיר פראנקפורט אשר על נהר מיין. משם רועה אבן ישראל ויצא אדיר שמו ואנדרתו על ארץ יסדה. שם המליטה לו אשתו העדינה במחצית המאה הרביעית בן נחמד אף נעים ויקרא שמו מאיר להיות מאיר לארץ ולדרים עליה; כשזשנה תפרח ותעל נצה ציץ ופרח העלם כאיר. וינדל. ויחנך אותו אביו לתורה ולתעודה. וישלחנה עירה קראקא לשקוד על דלתי התורה. ולשאוב מבאר חפר שר התורה הג"מ מאיר מלובלין. אחרי זמן מה נתעלה הג"מ משה להיות רב אב"ד בעיר דאנהויזען הקרובה לאנשנאך אשר במדינת בייערן. ושם שפתי כהן שמרו דת ודעת ותורה בקשו מפיהו וכמלאך ה' צבאות הוקירוהו אנשי עדתו. וישמרוהו. וכבבת עינם נצורוהו בשכנו כחכם עלי אדמות. ושם אחריתו עדי אובה. ונפשמם עליהם תאכל כי אבד חסיד מן הארץ. ויספדוהו וישמנדוהו בעפר אדמתם במקום שארית אדמת גאוני עירם.

ב. בנו הג"מ מאיר האיר אמנם עלי תבל — כאשר צפו לו מראש וינבאו עתידתו — ברוחב בינתו ותבונתו הריבה בכלל תלמודא ובפוסקים ראשונים ואחרונים. ואתו עמו למד בצותא דהא. הג"מ יהושע האבד"ק קראקא וכשלמדו יחד והניעו לאיזה שטה עשו תנאי ביניהם שלא לעיין ברשי' ותוספות. כא ללמוד ולהבין. צורתא דשמעתתא בעין שכלם עד מקום שידם מגעת והג"מ יהושע היה מבין לפי רשי' והג"מ מאיר לפי תוספות. וכך החזיקו כל ימיהם. (בהקדמת ספר חבורי לקושים מר' ועלי ברי' איזק מרגליות. אמ"ד תע"ה.) אחרי אשר פרש הג"מ מאיר כשחר אורו הכתר בכתר הרבנות מעדת אמסטרבאזא. אשר במדינת ליטא. ושם הולידה לו אשתו תרי בני סמיכי בנו בכורו הג"מ שבת' ומשנהו הג"מ יונה נחום. ובת אחת. מעיר אמסטרבאזא יצאו לו מוניסין בתבל ויהי לשם ולתהלה בכל אפסי ארץ. והגאון האדיר מ' משה המחבר ס' חלקת מחוקק. האבד"ק ווילנא הריץ עמו שאלות ותשובות ונשאו ונתנו בדת ודין. והרב הזה כותב עליו בכבוד גדול ומתאדו: "אדוני הגאון נר ישראל עמוד התוך אשר בית ישראל נשען עליו." (חלקת מחוקק סמן י"ז ס"ק כא.) וכמו כן מתאדו הג"מ יהושע הנז' ידידו

מנער: סלפלא חרפתא, נל מסתרתא ועמיקתא. הוא ניהו הנאון נ" ע"ה. יושב בשבת תחכמתי, ר"מ רנ"מ ס"א ר כ"ן נרנ"ו. (בראש תשובתו הנדפסת בשו"ת אשר בסוד"ס גבורת אנשים.) ורבים מרבני הזמן שאלו את פיו ומשכימין לפתחו לדרוש בעצתו בעניני איסור והיתר ובענינים שונים. והוא השיב לכל אחד בענות רוחו. ועשר מתשובותיו היקרות נדפסות אחרי מותו נספחות אל הספר. גבורת אנשים (דעסויא תנ"ז). ומזה ערוכות להג"מ אברהם כהנא שו"ת משאת בנימין מזם וד' כסלו שצ"ז; ולהג"מ א"י זק"ן (1) מזם כ"ב טבת שצ"ח. באחרית ימיו נתקבל לאב"ד בעיר מאהלו של דנעפער. ולכבוד בנו בכורו בר בשמו אשר הקן אז לדפוס ספרו. שפתי כהן על ש"ע י"ד שר זאת השירה:

מה ברי ובר בטי	במעשה ידך אב	גן
אלהים יחנך בני	אל י" אתה	גן
ישמח לבי גם אני	אם תקמתך בחיין תרו	גן
רב עוד יוסף בני	ספרים בתבונה לבו	גן
הלא יסבימו בעלי אסונות	הנאונים קרנן ורפ	גן
כי חכים ברי בטרפות	ברבי יוח	גן
האל יגן בעדו בצפרים עפות	להנחורו בעמוד הע	גן
נמלצו לחגי דבריו הנפות	יעלו חן בר"פ ח	גן
חזק קרמינו הישרופות	ירושלים נה שא	גן.

רבנו מאיר לא זכה לראות פיי תנובת בנו חרוט בעט ברזל ועופרת שחור על גבי לבן. כי כשרם נגמרה מלאכת בנו בדפוס. חקוק עלי לוח. עזב את ארץ הגשיה ולפני שנת ת"ה לקח רכב ישראל ופרשיו השמימה.

ג. בנו השני של הג"מ משה כ"ן היה הרב מ' שמואל ז"ל וז"ל על אבי הרב ארי ל"ב מניד דק' ליטעוו וקרא סני הסמוכה לנעמרוב מחבר הס' פני ארי... (ואלקאחא. תקי"ד). —

פרק שני.

רבנו שבת' כ"ן ואחיו הר' יונה נחום. ואחותם.

א. בנו בכורו. הגאון המופלא רבנו שבת' נולד בשנת שפ"ב (1621) בעיר אמסט' באוואי. העיר אשר אביו קהן כה פאר. וקשב תורת ה' מפ' אביו. והוא אצל עליו להיות פ' שנים ברוחו. ולכן יזכירנו בנו זה ברנשי קדש וירימו על הגם בגלל אשר היה מורה. מדריכו ומלמדו להועיל (ראה להנמא שד' חיים סמן ע"ס סק"ב. סמן ק"ז סק"ז). ומלבד אשר שאב ממעין תורת אביו דלה דלה. וישק את רוחו הצמאה והכמדה לנצורות. ולדלות פנינים מעומק ים התלמוד. מבאר ישיבת הג"מ יהושע במ' יוסף המחבר שו"ת פני יהושע בטיקמין. ואח"כ בא הגה בחברת מורו (ראה שו"ת פני ח"ב סי' י"ט). וארוחתו נפן לו על שלחן שארו הג"מ נתן שפ"רא וד' המחבר. מגלה עמוקות. וידיו לו

(1) הרב הזה היה אב"ד בחוראדנא ונזכר גם בשו"ת פני יהושע חלק שני סמן נ"ז. —

כבן גדל ורד על ברכיו (לשון בנו הג'ם שלמה האבד'ק סטאנאב בהסכמתו לש"ך יורד). כי אז בעוד היו אנלי טל על שפתיו בעודנו צעיר לימים ורך בשנים ראו והכירו בו כי לו יתרון הכשר בדעת ותבונה. ונתן לו ד' לשון למודים להעיר און לשמוע בלמודים. וסע עירה ליבלין להוסיף לקח מפי הג'ם העשיל ומפי הג'ם נפתלי כ"ן. אך רוחו הכבירה אשר כבר הנבי' עוף לא שקטה ולא מצאה מנוח לכך נלה עד בואה וילנאה. שם החל רוח ד' לפעם בקרבו לחשוף את רועו עזו בעמקי ים התלמוד ולגלות חדשות ונצורות לא נודעו וללמוד בפני עצמו בשקידה עצומה ובעמקות נפלאה לאמתה של תורה. ושמעו הזוב יצא על פני הארץ. והניע לאוני הרב הגדול הנביר מ' בנימין וואלף במ' בונם נכד הרמ"א דל (ראה מפלת עה"צ צד 6) ראש ומנהיג עדת ווילנא. ויתן לו את בתו מרת יענטא לאשה (2). ועודו עול ימים כבר נמנה בבית דינו של הג'ם משה בעד הל'קת מחוקק בעזרת חותנו. וזון ונשוא פנים. ראש וקצין בין הקצינים. על נפי מרומים היה משכנו. עשר וכבוד ותורה וגדולה בימינו. הון ועושר בביתו. לעד יעמוד צדקתו. אשר החזיק ידי המי הגאון וספק כל צרכו וצרכי ביתו. (בהקדמת חתנו הרמ"ם בהקדמתו לש"ך חומ"ם). לכן ישב רכנו שבתי שלו ושלאנן בהיכלו והעמיק עיונו בתורה ועלתה בידו לחבר את חבורי המפורסם שפתי כהן על הש"ע וירא דעה ולהרפסו בעירנו קראקא בשנת ת"ו (בקרדש) והוא אז כבן עשרים וארבע. ובהקדמתו הוא אומר: כי באמת ובתמים טרחתו טרחות הרבה וכמה יגיעות ינעתי לא עסקתי בשום עסק אחר לא נתתי שינה לעיני ותנומה לעפעפי שנים רבות עד אשר הוצאתי מכח אל הפועל מחשבותי ובריתי ושקלתי הכל בכפ מאזנים וחזיתי על כל צדדים וצדי צדדים לא אחת וישתים כי אם מאה פעמים ואחד עם חברים חשונים אדונים חביבים ועריבים המקשיבים לקולי. ואח"כ יבקש ויאמר:

שאלתי מאת ה' אותה אנקש
בבית ה' לארץ ימים הני חדשי
מענות בני אדם כבוד משחקים לא; שפתי
גידו עלי רעי כי דרכי ה'
הדעות הצודקות בירתי ותורות אהור ה' שפתי
כי אם לבני קראתי ולחקמה אנוי ה' שפתי
השקדן אשר לפני ה' עבדתי בקומי ה' שפתי
גדרשתי לאשר בקשני ולאשר שאלתי שפתי
חזק נואלני ה' עבדות יאמר שפתי.

שמונה עשרה נאנוי הרור סמכו את ידיהם על ראש הכהן הגדול ויתנו מהורם עליו וזהם הנאון בעד תי"ט (כשנת ת"ה); מורו הג'ם נפתלי האבד'ק לובלין (נ"ב)

(2) הרה"ח מ' מיכאל בן הרב הג'ם חיים הלוי הורוויטץ נ"י האב"ד בעירנו הוואל כטובו לחת על ידי העתקת מצבתה כפי אשר העתיקה בבית העלמין בק"ק ואלקווא. וז"ל:

ביום ב' י"א אייר תס"ה (אבדה) האשה הרבנית הזקנה והצפירה והנדיבה מרת יענטא בת היבני הנביר מוה"ר בנימין וואלף מוויילנא אשת הרב הוא מוהר"ר שבתי כ"ן דל בעל מחבר שפתי כהן. הנצב"ה.

משנת ת"ה; שארז הנ"מ שלמה בהנ"מ נתן שפירא האב"ד סמאנא; ורבו הנ"מ
הע"ל יכתוב: "שבת וראיתי את החבור הגדול שהכיר האלוק המופלא. עושה מלא
נ"פ"ה ע"ה מו"ה שבת בן הנאון מ' מאיר כ"ף זל על שלחן ערוך מסור ויד שפתי
כ"ה ישמרו דעת ותבונה. אשר מנעוריו לא נתן לעיניו תנומה ושינה. בסוד משחקים
ותענוני בני אדם לא ישב עד כי הוציא תעלומה לאורה על מכונה. דנים מהודשים אשר
לא שזפתם עין מעולם. וכיבוז הדיפתו ובקיאתו בים התלמוד והפוסקים. צלל במים אדירים
והעלה בירו מרגימת דלית בה טימי. השנות נכבדות וחמדות. אנודות אנודות ודנים.
וכללים מכללים שונים. יקרים מפנינים ואדרכמונים. לא הניח מלפלפל ומלדקדק בכל
החורים וסדקים. הכו ממתקים דברים עתיקים. שבעתים מזוקקים. ובכן אמרתי בלי שפק
החבור הנ"ל ימצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם. וכישנם כי ראה ראיתי ופה אל פה
עמו דברתי. כאשר היה פה אתי במחיצתי. ובקנקנו תהיתי. וקנקן חדש מלא ישן מצאתי.
ומפני ישן חדש הוציא חידושים הכבושים תחת לשונו תורת אמת בפיו. סמוכים לעד
עשויים באמת וביושר. במתן ומסין. ועל כן הסכמתי עמו להדפיסו לזכות את הרבים
ולרוות צמאונם בחבורו זה אשר נעשה בלי ספק לשם שמים. ולא לשום כונה אחרת הם
ושלום. ועשות ספרים כמיתו ירבה בישראל. עד כי יבא לציון גואל. גם מורו הנ"מ
יהושע בעל מניני שלמה יאמר שם בהסכמתו: "עם היות כי מכירו הייתי לשעבר
כי היה אתי עמי במחיצתי ולמד בישיבתי ועל קנקנו תהיתי. וקנקן חדש מלא ישן
מצאתי. ועתה הנה זכיתי אשר בעיני ראיתי. כי הוסף חכמה על אשר שמעתי. הלא הוא
אחד קדוש מדברי. האלוק המדומם נר ישראל ע"ה" פ"ה בוצינא קדישא מר יצקא ומר
קשישא. תלמידי הותיק המהכים את רבותיו בר אבהן ובר אוריין כבוד מו"ה שבת
הכ"ה נר"ו בן כבוד הגאון עמית ורעי אנוש כערכי מו"ה מאיר הכ"ה זצ"ל
שהכיר ספר נחמד אף נעים על ספד השלחן ערוך מסור ויד. ובו הראה עושר כבוד
מלכותו בחיפתו ובנקיאתו. כידידי אש מפיו יהלכו. חידושים חדשים אשר לא שערום
הראשונים. והשנות נכבדות על הפוסקים האחרונים. וגם אל קצת ראשונים. ובעברי עין
עיוני בספרו שיש לבי בקרבי. ואמרתי ברוך ה' אשר נתן בן חכם ישמח אב. בתוך העם
הרב. ובכן סמכתי את ידי עליו להסכים להדפיס לזכות בו את הרבים. יראו רבים וישמחו
ישוטטו רבים ותרבה הדעת. ובלי ספק ישמח אלקים ואנשים. ואולי נזכה כי תמלא הארץ
דעה את ד' כמים לים מכסים. ויתקיים מקרא כתוב ושפכתי רוחי על כל בשר וגו' אכ"ה.
הכ"ד החותם מפני כבוד התורה בסדר הואיל משה באר את התורה הזאת. שנת ת"ה לס"ק.
נאם יו"ש בלא"א מו"ה יוסף זל"ה החונה פה ק"ק קרא קא יע"א. גם אחי המזי הנ"מ
משה ר' יצחק ר' בונמ"ש. חתן רבנו המהר"ש"א. המחבר מהרוא בתרא העיד
עליו בהסכמתו שם: "שהוא ספר נפלא ונחמד בעיני כל רואיו. והאיר עיני
ישראל בפרושו ובהוראותיו." וכמו כן הפליג בשבח הנ"מ שלמה זלמן ב"ר
ירמיה יעקב האב"ד ברי"ק.

בשנה הדיא. בשנת ת"ה. כאשר יצא לאור הספר היקר הזה הדפיס רבנו דוד
הלוי בעיר לובלין את "מורי ורבי" שלו על ש"ע ויד. ובקצה הספר הדפיס דף אחד
השנות על שפתי כהן. ובגלל השנות אלה כתב רבנו שבת בן חכם יצחק הכהן
והגמר כתיבתו בעיר ווילנא כ"ז סב"ת ת"ה (1648) ובהקדמתו יאמר ש"אל יערה על
לב הקורא בספרי זה שמפני שהיה לי ח"ו איזה מחלוקת עם הבעל שו"ן
אויש לי בלבי איזה טינא עליו חברתי השנות על ספרו. כי הלא נודע
לכל כי נתקיים בנו את והב כסופה והתורה מחזרת על אכסניא שלה

שנעשיתי אכסניא להבעל טו"ו והיה אצלי שלשה ימים וכבדתי כבוד גדול אשר לא יאמן כי יספר. וגם הוא נתכבד בי הרבה עד שנשקני על ראשי ושמח בי ממש כשמחת בית השואבה." ורבו שתי שם את נקודות הכסף באמתהו ולא הוציאם ההוצה כי ירא מפני קנאה ותהרות. ושלל ישמחו בעלי הוצים כי הרהיב בנפשו עז לנשת לחשיג על רבו דוד שהיה קשיש מניה טובא ויצאו לאור הדפוס אחרי מיתו כאשר נביא הלאה. —

שפתי כהן ברור מללל הרהיבו גבול ויורו דעה לבעלי תריסין מורים ושופטים. והיו להם לעינים ולמורי דרך. ובגלל זאת קמו רבים מגאני הזמן והיו לאנודה אחת לחפש ולבקר את ספרו החדש בחל ועד כלה. וביאו עליו בשענות ובתואנות. כשנאתם אותו בגלל היותו רך בשנים. וביקשו להשיגו ולתפסו ולהראות שגתו על פניו. שלא יהיה בפיו מענה נכון וזולת לומר: "ביום דברים שאמרת טעות הם בדידי. אך רבו שתי לא חת ולא ירא מהם ומהמנם. והשיב להם בענות צדקי. וילפת ארחות דרכו בזהל:

ב"ה.

למאן דחריפי ליה סכיניה. שעתיה תימניה. הוא נידו האלוף בוציא דנהורא. כישנא בשיהא. מכונן שמעתיה מעילאה ותתאה ואורייתא מכיון עליו בשוקי בראה. כבוד מיה בונם הלוי יצ"ו (3).

הנה ראיתי דברך אשר כתבת אלי בהסכמת חבריך ורבותיך וחשבתם כי צד צדוני כצפור. והרבית להטיח דברים. ולהפליא פלאי פלאות. וכל דבריהם כאין נחשבו לי. ואני הנני יוסף להפליא עליכם שאתם משיגים עלי בלי עיון היטב. הטנם הדעו כי יעתי עצמי הרבה בעת אשר חברתי ספרי. שפתי כהן. ולא כתבתי שום תיבה או אות אחת עד שבררתי תחלה כסולת נקיה כמתון בפלפול חברים ולומדים גדולים כאשר ידוע בלי ספק. ולכן במשותא מנייכו. כי אני פסקי דידי לקמייכו לא תדונוהו במהירות. רק הדק היטב. היטב הדק. והאמת תראו אחרי אשר תדקדקו בדברי אלה.

וטים אהלה לדבר אביך את ה' על אשר אתם מידים לי לענין הדין. ואינכם משיגים עלי רק כמה שכתבתי שהבית יוסף לא סבירא ליה הכי ותמהתי עליו. ואתם אומרים שנים הבית יוסף ויל סבירא ליה הכי ומורה לדברי ותמיהתי אינה תמיה. אבל באמת כל מעין ישפוש בצדק שיפה כונתי בהגנת דברי הבית יוסף. ואביא כמה ראיות לדברי כה.

הכיד אהובו דמי הסייד שבת י. בלא"א הנאון מיה מאיר כ"ץ וללהה. (4) נוסף על האנודה הזאת אשר רדפו את רבו מנוחה. היו שני מחותניו אורכי ורעיו מגדולי הדור והוא. ולראבון נפשו קנאו בספרי וינששו בו למצוא איזה הוראה בלתי נכונה. לשים ברבנו תהלה. ולזהות את ספרי הראה. הראשון הוא מחותנו הנאון מיה אהרן שמואל קאידנובר בעל "ברכת הזבח" כתב (כספיו שורת אמונת

(3) הרב הזה טובא גם בשות צמח צדק מ' קטיו. —

(4) התשובה הזאת נדפסת באריכות דברים בסוף הספר. אור צבי עה"ת (ד' לבוב תרל"ה) כפי שנמצאה בכתובת יד רבנו הש"ך ז"ל. ומשם ידרשנה המבקשה. —

שמואל סמן מ"ה): ומחותני בעל הש"ך שנג בזה בספרו שי"ך יו"ד.
עוד כתב (שם ס"ב): ומחותני ז"ל בש"ך יו"ד ס"ק כ"ט שנג
בזה והוכחתי אותו על פניו ז"ל. ועוד יד מזה כתב אל הרב בעל נחלת
שבעה: ומעלתו שם לבו אל האחרונים ספרי הפוס"ו והש"ך, ואני לא כן אנכי
עמדי עיקר עסקי תל בשם ובפוסקים הראשונים. ועד שאני מגימי נדמי באחרונים נאכל
בשרא אפתורא ודדבא בשם ובפוסקים הר"ף והרמב"ם והרא"ש שהם יחד שהכל תלוי בה.
כי האחרונים ככלבכים הדעת והזכרון. כי ת"ל כל מה שהעלו על
ספריהם על הרוב, הדברים הנכונים באו מפי מור"ז ז"ל, ומבית מדרשנו.
ומה שאינו ברור הוא מדעת האחרונים, ומי שהוא בבית מדרשנו אראה
רו חבילות (!) מעיות בכל דף מספריהם, על כן אין עסקי עמהם ת"ל
ודי בזה, ולכן יש למעלתו למכור ספריהם ודקנות ד' טורים עם הבית
יוסף. (שורת נחלת שבעה סמן נו"ן). קשה כשאל קנאה רשפיה רשפי א"ש. אמר
שלמה בחכמתו. — ומחותנו השני אשר עצור במל"ן בל וכל, וסוף מעשהו במחשבה
תחלה לשום את כבוד רבנו לשמצה בכתבו לבנו בתשובתו (עבודת הנישואי ס"י י"ז):
והנה לרינא אעין ואומר אם הו"ד דברי הש"ך מוסדים על אדני האמת ודאי יפה כונת,
ודין אמת דנתאבל לענין במחילה מכבודו של הש"ך לא כוון יפה
בזה. ואף גם זאת תכתוב ידו (שם סמן ט"ז): והוא כמו שפסק מהר"ר שבתי
כהן בספרו שי"ך אשר רוב הרבנים אשר אין בידיהם ספרים לעיין בהם
פוסקים אחריו. —

עתה קורא משכיל, אל יעלה על לבך כי דבריהם עשו פרי והועילו למעט את
כבוד רבנו שבתי, ואת חין ערך ספרי חלילה! רבנו הכניע אויביו תחתיו, ומשנאו כל
יקומין, ועל אפס ועל חמתם כל כלי יוצר עליו לא צלח, ולא אכף לפניהם כאנמון ראשה,
וחסון הוא כאלונים, כי ספרו היקר נתקבל לרצון לפני תופשי התורה כל יודעי דת ודין
בכל תפוצות ישראל למרות משנאו ומקטרינו, ונדפס עוד הפעם לבקשת רבים וכן
שלמים בעיר פראג שנת תכ"ז (1667), ואחרי עשר שנים ראה אור הדפוס בפעם השלישית
יחדו עם הפוז בעיר ווילנא-שדארק, ועל השער קראוהו בשם "אשלי רבבי", וכתבנית
הזה נדפס פעמים רבות, ובזמן האחרון חבר הגאון המבורק מ' יוסף תאומים ז"ל ספרו
היקר פרי מגדים, הכולל שני ספרים האחד בשם "שפת דעת" לבד ספרות
וספקות רבנו הש"ך ז"ל והשני בשם "משבצות זהב" על הפוס"ו. —

רבנו שבתי חי חיים נעימים עם אילת אהבים ויעלת הן היא רעייתו העדינה אשר
חנן אותו אלהים ותלד לו זרע בירך, בנם בכורם ההנ"מ משה כ"ן, בהם מרת אסתר
השנית, ומרת סו"ב השלישית, ובנם הצעיר ה"י מאיר, אשר נדבר מהם בפרק
השלישי הלאה. רבנו ראה עני עמו בשנת ת"ה ות"ט כאשר הצר הצורך המיעליניקי
הניף עליהם שבת אפו ועברתו, טבח ולא המל ובלע את נאות יעקב ואת נודו השם,
ובלשון למודים אשר חננו ה', כי לו תפוחי זהב במשכיות כסף, תאר בשרד נאמן את כר
התלאה אשר מצאה את אחינו אי, והרפתקאות אשר השתרנו עליו על צוארם במגלה
ע"פ ה', והא לך תארה:

הלא ידעתם אם לא שמעתם כל עם ה' השרידים אשר ה' קורא עליהם ואל דברו
חידים בד' כנסות הארץ מפורדים ומפורדים כל מקום אשר דבר המלך ה' צבאות ודתו
מגיע אבל גדול ליהודים צום ובכי ומספר מר יצע לרבים גדולים ונכבדים לבשו שקים

והעלו עפר על ראשם קצינים ורוזנים וגו' על בית ישראל ועל עם ה' כי נפלו בחרב
 בגזרות בידי ערלים וטמאים רשעים אדורים וזדים הרגו לאלפים ולרבבות ישרים ותמימים
 חסדות וחסידים בני ישראל הקרים ומסולאים בפו הנחמדים וגו' ורבים בעלי תריסין
 המלמדים עם התלמידים הלא המה עם בזוי נכזים ושפלים פוחזים ורקים הם היונים המכונים
 בשם קאוקין איכרים וכורמים עובדי אדמה התאספו קרובים ורחוקים וירמו יד במלך ושריו
 וסגנו עם גדול ורם כענקים הוא המלך ולדיסלאו מלך כשר ראוי למנותו בין צדיקים כי
 מעולם הפיג חסדו עם היהודים ואת בריתו אתם הקים בשנת חמשת אלפים וד' מאות
 ושמונה לביאת תבל ושחקים בחדש הראשון הוא חדש ניסן גדלה דמעת העשוקים כי
 התחילו או הרקים לקצין ולזנב הנחשלים משישנת העמקים ויהרגו חסדי עליון קדושים
 וצדיקים וחשוקים כמה מאות נפשות קדושות אביונים הנאנחים וגאנקים ויצאו לנגדם שרים
 רבים ועם רב מעם הפאלקין ללחום עם הרקים לשלם להם כפרי מעלליהם ויהי כאשר
 הקריבו הפאלקין לבוא אל מחניהם אל ארץ אקריינא וסביבותיהם אז באו הרקים בערימה
 ותחבולה עליהם כי גם אותם הרקים הגרשמים בכתב אמת בספריהם אשר הוא מעולם
 חק ולא יעבור למלכות פולין כתוב בדתיהם י"ב אלף חלוצי צבא קאוקין יאזרו הלציהם
 לשדת את המלך ולעזרו ככל אשר ינזור עליהם ועתה הפיו חק וברית זכרתו בדת עם
 שאר הרקים אחיהם וגם שלחו והתאספו עם רב מהקדרים אליהם וסבבו את שר צבא
 המלך עם כל השרים ומשרתיהם ועבדיהם ויהרגו מהם הרגרב ואכדון ויבזו את כל כספיהם
 גם שרי הצבא עם שאר שרים הרגו על חלליהם וזה סמוך לחג השבועות שלשה ימים
 לפני איריהם ביום הרביעי הוא יום מוכן לפירענותיהם. ובאותו יום נאסף המלך אל עמו
 ויצאה נשמתו במדינת ליטא רחוק מאד מארץ אקריינא מדינתו וינע ויאסף סמוך לעיר
 הגדולה וילגא היא הבירה במלכותו ולא ידע המלך דבר מהמלחמה בשעת פטירתו גם
 הרקים לא ידעו אז ממיתתו ואנחה עם ה' עבדיו וצאן מרעיתו הנפוצים במדינת ליטא היינו
 בוכים ומתאבלים על המלך כבוד מנוחתו ועדיין לא ידענו מהגזרה רעה אשר נזר ה' על
 נחלתו וכל בית ישראל אשר בארץ אקריינא עזבו כל איש את ביתו השליכו משכנותיהם
 וארצם ולא נשאר לאיש כי אם ניותו ומעוט רכושם אשר הגיסו כל א' למחתו ואת יום
 מקרא קדש חג השבועות הללו רחו כי הוכרחו לברוח ולעמוד על נפשם כאיש גבורתו
 שבת חגנו ומועדנו אשר כל עדת ישראל יעשו אותו. ורבים נסו לק' נעמריב העיר הגדולה
 והחשובה היתה ראש לקהלות ולא ידעו עדיין מפטירת המלך כל אותן הנלילות ובגלל כן
 היו מקיים עוד ליושב תהלות ישלח עוזרתו על ידי המלך בעם רב ובמקהלות ויהי אחרי כן
 כשמעם ויתעצבו מאד ויבכו בתחנונים ותפלות ודמעתם על לחיים תמיד ויקוננו קינות
 ויללות ויראו כי כלתה עליהם הרעה מנורא עלילות והרקים כאשר שמעו מפטירתו שמחו
 שמחות גדולות אז נפלה רעה ופחד על כל עם הפאלקין ולבשם חלחלות שבת אורח
 תשמו דרכים ומסילות ובאו לק' נעמריב כחמשים רקים בתחבולות והשמיעו שם קול
 חצוצרות ושופר וכל העם הראים את הקולות כאלו עם הפאלקין יבואו בסוסים ורכבים
 במצהלות למען יפתחו שערי המבצר לבלתי יהיו נעולות והצליחו מעשה שטן וכן עשו
 מזמותיהם מעשה נבלות. והרגו בעיר כמו ששת אלפים נפשות קדושים גוונים ורבינים
 חכמים וגבונים וקנים וישישים בחורים ובתולות חתנים וכולות סף ונשים ובפרט הגאון מוריני
 הרב ר' יחיאל מיכל חכם חריש וכמה מאות טבעו במים ובכל מיני ימורים קשים ובבית
 הכנסת לפני ארון קדש הקדשים שהיו בתלפזת המשוחררים וההוונים והשמשנים שם העלו
 בני ישראל עולות וקרבנות ואישים עקרו עצמם כאילים וכבשים ותיישים לריח ניהוח ועלו
 לשוכן תרשישים ואח"כ החריבו הבית מקדש מעט שם שאנו צוררים ורונשים והוציאו כל

הספרי תורות ישנים וגם חדשים וקרעו לנזרים ונתנום למרמס הנלי אדם ובהמה סוסים ופרשים וגם עשו מהם סנדלים ומנעלים שקורין פאסאליים וכמה מיני לבושים והסכו הכתב לארץ ועל היריעות היו כרגליהם דשים והיה זה כיום הרביעי עשרים יום לחדש סיון ירח ה' בכל מיני שלישים יום שנתלו בו המאית חסר כתיב יום מאה וקללה לילדים החלשים ישנם נזרת תתקלא היתה כיום ההוא עשרים יום לחדש ההוא בו היינו נכלמים ובושים הנה הקהלה קדושה נעמריב היתה ראש לנזרת הרקים האוילים ופסחים ומשם נפוצו על פני כל הארץ והיו להרבה ראשים הראש הא' יפנה אל קהלת קדש סולטשים. ויסבבו שם את המבצר שמנת ימים ויצורו עליה עד כי כל אשר בתוכו היו מיכפנים וצמים והיו רבים מבני ישראל ופריצים רבים משאר עמים. ותמיד יום ולילה לא ישבותו והיו כנגד הרקים נלחמים ואח"כ דברו הרקים אל השירים הפריצים למה תנישו נזים ולמים ביטבל היהודים האומללים אשר הם שונאנו מימים קדומים. ודברו אליהם דברים רבים ודברי נרגן כמתלהמים הלא אין חפץ לנו בכם פריצים רבים וכן שלמים רק תנו לנו היהודים הכופרים באמונתנו ונשתה עליהם כוס של תנחומים. ונעשה בם כרצוננו ונגנחם כמו בקרני ראמים וימלאו הפריצים את דברי הרקים וימסרו בידם מבני יהודה מן הפרתמים ויהרגו שם כשלושת אלפים נפשות ישיים ותמימים ומהם הכו ומהם פצעו נזיתם נתנום למכים ומהלומים בכל מיני כלי זין כמחרשות ואתם וקרדומים. והיה זה כיום השישי ויכלו השמים והארץ וכל צבאם מושלמים. ה' ימים לחדש תמוז אשר בו נשתברו הלוחות ונגזזו האורים ותומים. ועין בעין היה נראה נזר דין הקשה המתוח עלינו כמרומים כי באותו יום השישי נגזרנו שני פעמים כי גם אז הרגו כמו סזו מאות נפשות הנאהבים והנעמים בקריה הומיה במדינת הוסיא שהיא רחוקה כסולטשים כמו שבעים פיסאות שיהם יום תחומים בפרשת (במדבר כא ו) וינשכו את הגם וימת עם רב מ"שראל רבים ועצומים וגורע ידיעה ביורה באמת ובתמים כי אותן היהודים אשר היו בקרית הומיה סגורים והתומים קדשו את שם המיוחד יותר משאר היהודים הצדיקים והחכמים באשר כי גם שם באו הרקים הטמאים ככלבים אלמים בברית עם שאר הפריצים וימסרו בידם את היהודים ככבשי שלמים וגרשום מחוץ לעיר על פני שדות וכרמים. ואז הקפום הרקים כחצי גרן ענולה והפשיטום ערומים. והושיבוים לארץ. היו היהודים בושים וגם נכלמים כשה לטבה יוכלו כרחל לפני נזויה נאלמים ואז דברו הרקים אל היהודים דברים טובים ונחומים למה תהיו נהרגים נחנקים ונשחטים כפר בן בקר תמים. על אלהיכם אשר שפך חמתי עליכם מבלי רהמים. הלא טוב לכם עבוד אלהינו. והיינו לעם א' יהדיו נהיה תמים. ואז תהיו הפשים מאתנו ותהיו חיים וקיימים. ואת כל הכוש נשיב לכם ותהיו עשירים גדולים ושרים רמים. וזרע קדש אמונים אשר נהינים על ה' כל הימים. מאסו כח"י העולם הזה בהורים ובתורות חקנים שבים ועולמים. והתאספו יחד גדולים וקטנים ורלים אשר אין בהם כל מומים. וצעקו כצעקה גדולה ומיה לאל עליון שוכן מרומים. שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד מלך עולמים. כי עליך הריגנו כל היום ה' אלהי ישראל הבה תמים. לא נשב עם מתי שוא ולא נבוא עם נעלמים. והתידו על חטאתם ואמרו אבל אנהנו אשמים. וצדקו עליהם הדין ואמרו הצור פגלו תמים. ויקנו קניית רבות עד כי עלתה בכיותם למרומים. והי כאשר ראו הרקים כי היהודים באמונתם שלמים. אז יענוס עזות ודברו עליהם דברי נומים. עד מתי תקשו ערפכם ותאכדו עצמכם לדעת ותהיו כשופכי דמים. כי אחם בעצמכם מסכבים הדינתכם ואתם הנורמים לכם הריגה ושחיסה ותעשו זבח כל הימים. כאשר כי אינכם הפצים לעבוד את אלהינו על ההרים הרמים. ואמרו עליהם היהודים למה תאחרו להרגנו הלא לא נשמע בקולכם ולא נאמר למעשה ידינו אלהינו כי

אחד הוא אלהינו בשמים ובארץ ה' מלכנו הוא יושענו ואתם היום שלוחים מאתו יתברך לפעוה בנפשותינו. כי מנלנלין הוכה ע"י הייבים כמותכם שונאנו ואויבנו. ואם אין אתם הורגים אותנו הרבה שלוחים למקום עלינו. הרבה אריות ודובים יש לו לכלענו. ואתם הם המוננים ומוזמנים לפורענות אתם הרבו לנצח להשחיתנו. ואז הרמנו הרקים בהם יד ויהרגו אותם בעונתנו. ועישו הרג רב באחינו בני ברייתנו בכנינו בכנותנו כעונותינו וקנינו. ושללים לבנו שלל גדול מאד ישריכו בחוצות כספנו. כי רוב עשירי ארץ אקריינא ברחו שמה אל שאר היהודים כי אמרו הם אחינו בישרנו ונאספו גם היהודים אשר היו מקדם שמה בחטאתנו. ומשם יפידו הגוים הרקים והיו להרביה ראשים ופשוטו על ארצנו. ויהריבו כל מקומותינו ויהרסו כל בתי כנסיותינו. ובק"ק טשעניאווה הרגו כמו שני אלפים נפשות מבני ברייתנו ובק"ק ספרד'וב הרגו כמו י"ב מאות נפשות מזרע ישראל קדושינו. ומלבד אשר הרגו במסילות ודרכים מאות ואלפים נשמו מסילותינו ועזו נתיבותינו ומלבד אשר מתו ברעב ובצמא בימים ונחלים עד כי נדפסו לדם יאורינו. בחרב וכדבר וברעב שפטנו צורנו. ומלבד אשר ענו וזנו וסמאו בתולות ונשים כמה מאות לעינינו. והוליכו שבי למאות ולאלפים בתולות ונשים לארצם על אלה חשבו עינינו גם קרעו ושרפו באש כל ספרינו הקדושים וכל ספרי תורתנו. על זה דוה לבנו ולא נשאר רוח בקרבנו העל אלה תתאפק ותחשה ה' אלהינו. והרקים אשר בארץ אקריינא גם הם נפוצו על פני כל מדינותינו. והחריבו כל אקריינא ופארלי וואלין לא נודע איה מקומינו. גם מקצה ארץ ליטא עקרו תחומינו והרבו הללינו על ההרים דלקנו מנשרי שמים היו קלים רופינו. ק"ק פאוויליש הרסו עד היסוד עד כי נמס לבנו. ק"ק פארהביש החריבו לא השאירו מחיה בכל גבולינו. בק"ק שדה לבן השחירו כשולי קדרה פנינו. בק"ק באר הכס כשלשת אלפים נפשות קדושות וגם שם השליכו משכנותינו. קרעו ספרי תורתנו ורמסו ובססו מקדשינו ובק"ק קושטנמין הרגו ש"ז מאות נפשות מבני עמנו. ובק"ק פאלינאוי הרגו הרג רב מאד בכל רחובותינו. כמו " אלפים נפשות קדושות עפרות ראשונו. כי היתה עיר בצורה וברוה שם כל נאוננו ומחמדנו. ואח"כ הרגו בק"ק אוסטוריה הגשאים שם בנחלתנו. והחריבו כל העיר וכל קהילותינו וכל הגלילות והישובים אשר סביבותינו. יותר מני מאות קהלות גדולות וחשובות. ובפרט בק"ק נאהרל וק"ק שעברשין וק"ק סאמשאוו שם הרגו לאלפים ורבבות. בחדש תשרי שנת ת' ט"ת למספר הקצובות. והוציאו שם ספרי תורה וספרים ולוחות נבובות. ועישו ששה גדול מהיריעות וישטחו שטוח על פני האדמה בחוצות ורחובות ושהמו על היריעות זבח משפחה ומשפחה בחלפים וחרבות. הכמים ונבונים זקנים וזקנות וזכרים ונקבות. והרגו אחים לעיני אחיות ושהמו ביום א' בנים על אבות. ובמקוה המים המטהרת מכל סומאות ותועבות שם היו מטבילין כלים וגדות וזבות השליכו שם ש"ז מאות ילדים תמימים בראות ויכסו עליהם עפר ועודם מפרפרים ושפתותיהם בקבר דובבות העל אלה תתאפק ה' ותחשה יה שוכן עריבות. ואח"כ בק"ק ווראדוי עשו זבח רב שם יובחו וזבחי צדק עולות ראיות ועולות חובות. ונשמע שם קור נהי ונהיה קול תרועות ושברים ויבבות. גם בק"ק בריסק וק"ק פינסק וכל הגלילות והסביבות אין מקום אשר אין שם הרוגים מושלכים איש אל אחיו ואשה אל אחותה מושלכות. ועלו מספר ההרוגים מעם ישראל בשתי שנים אלו דנקובות. יותר ממאה אלפים נפשות נחמדים אהובים ואהובות ומלבד זה באו עלינו כמה מיני יסורים ומכאובות במקום אשר ברחו היהודים שם בארץ תלאובות. מתו רבים מהם בערים הרחוקות והקרובות. אין בית אשר אין שם מת ככל מושבות. עד כי הדל לספור ולהכין להם תכריכין וארונות למען ינחוו שלום על משכבות. והיו מושלכים כב' ול' בכורות חצובות. ונחמדים בנו כל הצ"ח מללות (דברים כ"ח ס"א) גם כל חלי וכל מכה אשר לא

נתובות. ובפרט בק"ק לבוב בעת אשר היתה במצור ובמצוק ובתיהם מסביב חריבות היה שם דבר ורעב ומתו כמה אלפים נפשות יקרות והביבות. ונאספו אל עמם הרבה נאונים וראשי ישיבות. מ"ו הגאון הגדול מהר"ד יושע ר"מ ואב ב"ד דק"ק קראקא נאסף בעונינו הרבות. הוא היה אביהן של ישראל הוא יבין תוכן לבבות. פלפלא חריפתא פ"י ע"ן הדר וענף ע"ן עבות. והגאון הגדול מוהר"ד נפתלי ר"מ ואב"ד דק"ק לובלין ממנו ישאבון השואבות. באר מים חיים אשר מימיהם לא מכובות. ושאר הגאון הגדול מהר"ד שלמה אב"ד דק"ק סטנאווע ניץ וחכים דבריו בוקעים רקע ותהום נוקבות. בן הגאון הגדול מהר"ד נתן שפירא איש האלהים מפיו יהלכו כידודי אש ושללבות וכאלה רבות נאנו ארץ מלאים רוח חכמה ובניה ולחשוב מחשבות. אשר לא אוכל אשא שמותם ע"ם אף כי להעלות במכתבות. עצמו מספר הגאונים הרבנים יושבי על מד"ן על מלאות יושבות. ויתר פלישת ישראל הנמלטים מהדקים הזנים. נשארו בערום וכחצר כל בידים ריקנים והעשירים אשר היו על תולע אמונים. יצאו נקי מנכסיהם ונעשו דלים ואביונים. יורדי היום בעניינת המה ראו כן תמהו ונבהלו רעיונים. קרועים והולכים לתומם כסיים ודווים וסחופים ועפים ועטופים ברעב ומוכפנים. שואלים ללחם ואין פורש ואין כ"ל ואין כס"ף ואין עונים. הולכים ושמים ומכתתים רגליהם מעיר לעיר. לכל צד הם פונים. לבקש עזרה מאחיהם בית ישראל גוי שומר אמונים נומלי הסדים וביישנים ורחמנים בני רחמנים. ומתורדים תמיד על הסאתם לפני אדוני האדונים. בלב נשבר ורוח נכאה פני מלך מוחל וסולח לעונים. על הפשעים והמרדמים וההטאים הודונים. על כן קבעתי לעצמי ולדורותי לבנים ולבני בנים. יום צום ותענית ואכל ומספר וקנים. ביום כ' רחדש סיון שבו נתנה תורה היקרה מפנינו. ועתה קרעוה פרעוה גוים רבים המונים המונים. יען כי יום זה הוא תהלה לגזרות ומכאובות וחלאים רעים ונאמנים. וגם כי בו הוכפלו הצרות וקלקולים מקלקולים שונים. כי גם נורת תתקלא היתה ביום ההוא ובאותן הזמנים. וגם כי יום זה לא יארע בשבת קדש בשום פנים. ע"פ הקביעות והלוחות אשר בידנו מתוקנים. וחברתי סליחות והקניות בבכי ותחנונים. לאומרם ביום זה בכל שנה ושנה עידן ועידנים. וכל איש אשר הריחו ה' ביראתו ובשם ישראל מכונים. ישם על לבו אלו הדברים והענינים. ויקבע עצמו יום זה לקונן עליו כעל שני החורבנים. אולי ישקף ה' ויראה ממעונים. כי עדיין לא שככה חמת המלך ה' צבאות מלך עליונים ותחתונים. ובכל מקום אשר ימצאו מהיהודים הורנים ובולעים כתננים. והתאספו יחד עם רב מהרקים מזוינים ולבושי שריונים. ומאספים אליהם עם רב מהקדרים אשר סביבותיהם חונים. ואמרד לבו ונכחיד ישראל ושמים נמהה כעננים ולא נשאר להם שאר זכרון עם הראשונים והאחרונים. ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר וענינו ליה שוכן מעונים. יקום נקמת דם עבדי הנשפך כמים על העצים ועל האבנים. ונקמת דם החסידים הקדושים חכמים ונבונים. ובעלי תריסין עוקרי הרים נאונים ורבנים. שוערים ומשוררים שמשים וחונים. בהורים ובתולות ילדים וילדות גדולים וקטנים. חשובים והשובות מלמדים עם תלמידים נערים וזקנים. אשר נהרגו על קדושת שמו המיוחד באלו הזמנים. שנת ת"ח אשר חשבתי בוא"ת יבוא אהרן אל הקדש לפני ולפנים. נהפך כגורי לאבל ושמתתי ליננים. והקריבו את עולתם הישראלים והלויים והכהנים. וכשנת ת"ט שומרי משמרת הקדש הם האנשים ההגונים. נהרגו על קדושת שמו יחברך בחדש השביעי הוא ירח האיתנים. עם נשיהם ובניהם ושפס בנות ובנים. ונטמאו ונתעבו טומאה תחת טוהר בידי הקדרים והרקים הממאים גוי עז פנים. קריתי שק"ט ויבא רגו וכל מיני משחית המכונים אף וחמה ומשחית ומשבר ומכלה. בכלם היינו נדונים. באלו השתי שנים."

המגלה הזאת נדפסת בקצה סדר הסליחות אשר חבר רבנו שבתי על המאורעות שאירעו אז (אמשטראם אתי מלבנון) והעתיקה הח' דר. פִּדְשֵׁשׁ לִשְׂאֵ וְהוֹצִיָאָה לְאוֹר בְּמַהֲדָה «Slavische Jahrbücher» משנת 1842.

ויהי אחרי המגפה אחרי אשר ימי הרעש שקטו כתב רבנו ספרו אדות גבורת אנשים על סמן קנז בש"ע אה"ע והשלימו כ"ד סיון שנת ת"י (1650). אחרי כן העלה על הספר הדרושי בדני התפיסה בקראו שמם תקפו כהן ויחברם ביד ושנת טבת (ת"א 1651). ומה נוכל לשער גדלו ורב חילו באורייתא בפוסקים ראשונים ואחרונים ובכולא תלמודא (פראנקפורט דאדרא ת"ל). ודבריו אלה קצר הנ"מ יהונתן אייבשיץ וישמם בכפרו אורים ותומים (סמן כ"ה) ויבארם כיד חכמת התלמוד הטובה עליה ובמקום גדולתו שם אתה מצא ענותנותו כי יאמר שם בתחלת דבריו: ה"ב קוראו שמו תוקפו כהן כי בו הראה עוצם ותקף חכמתו וגלל כן חשבתו להעמיד דבריו ועיוני על זה הספר ולהביאו כפור הבחינה ולא שאני רוצה להכריע כי לא איש דברים אנכי רק אהיה כתלמיד הדין לפני רבו בקרקע. ודיני תפיסה שהעלה השיך להלכה נקבעים עד שהרב בעל השו"ב שבות יעקב בח"ב חבר בו כללים וקבע בו מסמרות כאלו הוא שלהן ערוך ומסיני מסור וכל יסודו בהררי קדש כפי התורה אשר הורה הכהן השיך ז"ל לא נסה ממנו ימין ושמאל (שם בסוף דבריו). אחרי כן שם הכהן הגדול על לוח לבו את חשן המשפט ויחל לבארו כיד בקיאתו הרבה וכל משפטו והלכתו וכשבת רבני הועד לזובלין בירד נראמנין שנת ת"ד הציע לפנים הדרושי. ורבני דועד רבינו עליהם בעין חודרת ובוהנת וינמרו אמה שרבנו שבתי הוא נחל נובע ומקור חכמה. לכן ראויים דבריו לראות אור הדפוס. וכה דבריהם:

להיות כי כבר נודע בשערים מעלת וגדולת המאור הגדול מהר"ה שבתי כהן צדק בעל שפתי כהן בן הגאון הגדול מהר"ר מאיר כ"ץ ז"ל כי תורתו אמונתו ויושב אדלים של שם טוב תורת פיו מאלפי זהב לו יד שם ותהלה בחבור חבורים מהכם וענה בענינו ראינו מקצת חבוריו אשר הביא לכאן בירד נראמנין בדני ממונות מקצוע גדול בתורה דבריו מוסדים על אדני פז וברוב בקיאותו וחריפותו המניע לשמי שמיא צלל במים אדירים והעלה בידו מרגליות ואבני הפז אשר כל חפצים לא ישוו בה על כן אמרנו להסכים להדפיס את אשר העלה על לוח רשום בכתב אמת בספר מלחמות ה' ולהיות כי מחשבתו נזכרת מתוך מעשיו שאין כזנתו לשם נאווה ה"ו או להתגדר רק לשם שמים לזכות את הרבים בתורת אמת על כן באנו בדברי אלה בנזירת נחיש לבל ירים איש את ידו להדפיס שום חבור בדני ממונות עד כי יקריב את חבורו לפנינו ויהיה ידיו והסכמתנו בו להדפיסו ובלעדנו לא ירים את ראשו להדפיס שום חבור בעניני דני ממונות לבל יהיה בזה הלילה הזק או גרם הזק להמאור הגדול מהר"ש כ"ץ נרץ ועשות ספרים כמותו ידו בישראל. עד פי יבא לציון גואל. והמחזיק והמסייעו צדקתו תעמוד לעד ותבוא עליו ברכה ויוכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות עד בנין אריאל. כה דברנו כעת היום יום א' ד' ניסן פה ק"ק לזובלין בירד נראמנין ת"ד ל"ד ל"פ:

נאם המרד יהושיע העשיל בן לא"א הגאון מהר"ר יעקב זצלה"ה: ונאם יונה בן מהר"ר ישעיה זל תאומים מפראנא: ונאם משה בן מהר"ר יצחק זל מקראקא: ונאם הקטן אריה ליב באמז' החסיד מהר"ר זכריה זצלה"ה החונה פה ק"ק פרעמסלא לע"ע: ונאם הקטן יוסף בן לא"א החסיד

מזהר דוד שליטא'ם : ונא'ם הצעיר משה בן לא' הנאן הגדול כמזהר נתן
שפירא וצלה' :

ואני הנני מוכן ומזומן להסכים עם אותם שדורני כבר וכפרט שאני ודעו ומכיר
נברא רבא דכוחיה גדול בישראל אשר שמי בקרבנו הנאן מהר"ר שבתאי כהן
צדק גר"ו ושפתותיו דובר מ"שירים על בן מן הראוי להביאו בדפוס לזכות את הרבים
וזכות הרבים תלוי בה נא'ם שבתאי בן הנאן הגדול נשיא בא"י מהר"ר ישעיה
סג"ל הורוויץ הנקרא שעפ"ל. פה וינא העיר רבתי עם רבתי בדעות צדק.
אחר הדברים האלה ורבנו שבתאי יושב יצ"ל ושלאנן בביתו וידעה בתורת ה'
ובחבורו את הש"ן המ"ש"ט' להיות אחת והנה עבר כוס התעלה על העיר וילא
ובנותיה מקמת נעו' רב גדודי קאוקים אשר עשו אז הרג רב ואבדון בעירו : "בזם ר"י כ'נ
לתמו' שנת תמו' נמלטו על נפשם ויצאו מן העיר כמעט כל הקהל כאחד את אשר הכינו
להם סוסים ועגלות יצאו סעונית עם נשותיהם בניהם ובנותיהם וקצת מנכסיהם ואשר לא
הכינו יצאו ברגליהם ומשאיותם בניהם הקטנים על כתפיהם" (הנ"מ משה זבדקיש בהקדמתו
לספרו באר הגולה) בין הגולים היו הנאנים מזה אהרן שמואל קאיד גר"ה
הנאן בעל ישעיה אפרים" ונ"מ רבנו שבתאי נסע עמם הלך ונסע עדו ביא' כפי
הנראה עירה לזכרון וירבין תורה ברבים אך לא ארכו לו שם הימים כי בזם הראשון
לחג הסוכות שנת תמו' עברו הר"ק"ם את העיר לזבולן ויעשו הרג רב בתושביה היהודים
(ש"ת צמח צדק סמן קנ"ו) ויהי נאלץ לעזוב אז את העיר ויסע אנה ואנה וכוננה על מי
נה לא מצא ללך גרלו מנוח פעם היה כאורה נמח ללון בקק פראג וש"ת שבות יעקב
ס"י ל"ז) ואחרי טלטלה נבר נתקבל לאבדק דרעניץ ובשנת ת"ו י"ז יושב על
כסאו (כנ"ב יצחק חלק כ' צד 21) ויחבר שם הדושים לספרו הארוך (שם ס"י ל"ז)
משם נתעלה לשבת על כסא הרבנות בעדת העליו' י"א ושם העלה על הספד באר"י
הנאמרים לה"ש המ"ש"ט' כי נשבתה מלאכתו זאת במשך שנות טלטולו מפני
התלאות אשר עברו עתו תכופות וא"י וכאשר השלים מלאכתו ש"ת זאת השירה (מדבר
במדה ובמשקל ה' תנועות ויתר וה"ת ויתר ה' תנועות) :

יתקדש האל אשר לא השגיב נא'ל לעבדו כהן שבתאי
ותבשר ילדו וידעה ה' עוקם עבדו כי רבו בנות
יתקדש דד"י עבד תקנה לה קבר לבד מה אבות
יתקדש אי"ש מדון ויגב דברו דדון עלי קדים דלגתי
ותעלה בחיין קלונו כי הוא נחין ודד"י טוב בשרתי
ותחב לבו כמו מלך במסבא בחביר זה חבירתי
ותבדק דעתי בחיין מ"ש"ט פערתי ס"י נ"ס יצאפתי
ותפאר משיח דבר עתק חשיג תלא הנה נתעבתי
ותבע עלבונא אלהים מא"ש דעתי תפאר את דעתי
ותערב ב"שואר ולא ימצא יצערי איה אשר ב"ס עתה באתי
ותאב אז דבין ונב"י עידדן שדין יצערי נ"ס ברתתי
ותסבט יאמה אהל יצא יתקד יתדתי ואיטיב לזניקתי
ותחילל ודבתי וידעה כי ב"ס"ה וכו' ב"ס"ה
ותתקם עד ה' יצני קלם אני ה' ב"ס"ה ע"דתי יצנתי

(*) הוא היה חתן הר' ליזר מוויילנא ויכתוב הקדמה קטנה למנע ואתחנן
(קראקא שצ"ו) —

יתנבל אלה ויחשוב כי לא יפלותי ואף גם לא נחתי.
יתנן לאלי להורות בתי ישראל וידן אמת הופתתי.
ותסבם בדון ככל מעשה הדיון וראה בעדתי.
יתבצה נה אלי אדוני למה יפאל אשר יבוא יגדתי.
יתרומם כלפי ויבני את דברי אשר מאז הישפתי.
יתבשר יעני ויקחה חסא ופשיע קחשר הן קבדתי.

אל הישרני שומע כי אני כמתפאר הורק כי בן הרך בעלי השירים.

והנה לא נפדו על המדה אם נאמר כי מאז יצא באורו זה על חשן המשפט על פני חוף ועד עתה לא יזח החשן מעל לבות המורים והשופטים כי הוא סלל בבאורו זה מסלול ודרך להמעיינים בו ללכת בנתיב ישרה להורות דין אמת לאמתו. את באורו יפמי להם שופטי ישראל — כהני שבת י ואב דינא דקק פנטשוב בספרו "מסגרת הישל ח"ן" (ברלין תע"ז) — לעינים ולמירה דרך למען לא יכשלו בלכתם. וגם כי קם בדור שאחריו הנ"מ חיים יונה תאומים בקונטרסו וילבוש שריון וקשתו ויערוך קרב. כגלה ח"י עמי (לשונו ממש בהקדמת קונטרסו ללבוב תקס"ז). נגד אמרם דל שאין משיבין את הארי אחרי מותו. תבע מידו עלבון רבנו שבת ה' הגאון האדיר הנודע מ' יהונתן א"י בשי"ן ויערוך נגדו מלחמת חובה וישם לאל כל טענותיו ותואנותיו ויפזרם כאבן דק על פני הנה ואלה דבריו אשר יאמר עם הספר (אורים ותומים סמן כ"ה) : "בס' הזה האריך הרב הש"ך בעוצם סלסול עמוק כדרכו לברר ולפזוק ולקרב ולרחק במוע עיונו בין דעת הפוסקים הראשונים ואחרונים ולהכריע ככהן שדעתו יפה ושפתי כהן ישמרו דעת ומי כמזה מורה. ובזמני חבר שארי הנ"מ חיים יונה תאומים דל קונטרס על סמן זה והיני בכמה דברים על הש"ך כי ואם כי הגאון אלה נעורי המנוח מ' מאז דל בספרו — פנים מאירות — ובחדושו על בבק יד להציל וחשב לעשות לש"ך מסגרת מ"מ מעט אשר הציל. אלא להיות שהיה אב בחכמה ורך בשנים והיחייב פיו בלשון מדברת גדולות על רבנו הש"ך ולא הם על כבודו אשר באורו נראה אור לכל בני הגולה ומטובו חיניו כי ולא בעוצם הראיה כי אם בסברות דקות וברב פעמים אשר חיטב לתשובה נצחת. היא נדחת במורה ורחת. וכאבק פורחת כו' ובאמת ההרשתי כי היה חכם גדול והלך למנוחות. מנוחתו כבוד. רק שלא ילמדו אחרים ממנו לעשות כמתכנתו כו'. והנה הרב הש"ך העתיק מתהלה דבריו סוגית הנמרא כי אם כל זה כל מי שאינו מעיין בתוס' כי לא ירד לסוף דעת הש"ך. עכ"ל. ורבנו יהונתן בעצמו עשה כמדת החכמים כסה טפחים ונלה טפה. ההוק במענו רבנו הש"ך ובכו' השני על דבריו פעמים בלתי ספורות אך כחלמיד הדין לפני רבו בקרקע' (לשונו בהקדמתו לקצור תקפו כהן) ועל רוב ההשגות אשר השני בנה ד"ק הרב מ' דוד ב"ר מ"ן בקק פמ אר"ן בספרו "אהבת דוד ויהונתן" (לבוב תקס"א) וישיב עליהן תשובות ברורות — כאשר העיני הרה"ה הרב. רובין נ"י — אך בלשון מדברת גדולות ובלשון אי כבוד. גם בדורות האחרונים הוציאו לאור נאוני עולם באוריהם לברר וללבן דברי הש"ך. כהגאון בעל קצות החשן והכי נכבד ממנו הוא הנ"מ יעקב האבדיק ליסא בספרו נתיבות המשפט בו יבאר ויברר כשמלה כל דברי רבנו הש"ך בעמקות נפלאה. וכמו כן שם הנ"מ חיים אויערבאך בספרו דברי משפט (קראטאשין תקצ"ה). את דברי הש"ך נר להגלו ואור לנתיבותיו. וגדול שבאחרונים הרב בעל סתחי תשובה יאמר (הומ"ס כ"ה) : "ואם יש מחלוקת בין הסמ"ע והש"ך לא נרע כח הש"ך לדעתי במקום שחולק על הסמ"ע לססוק כותיה אף להוציא." —

רבו שבת י קנה לו במשך זמן מנורו בהעל"שיוא אהבת חכם גדול בהכמו
הנוצרים הוא הסגן (מאניסטער) וואלענטין ווידריך. והרין עמו מכתבים בשפת עבר. ויבקש
קרבתו ומכתב אהה מהמכתבים אשר הדיצו בעניהם. נמצא בעצם כתובת יד רבנו שבת י
בביבליאטיקא של האקאדעמיה בלפסא (Leipzig) וזה תארו (5):

ב"ה

אבן פנה.	אבן בחק.
קנה בינה.	הוצק בו חק.

הוא אהובי כלבבי הפילסוף מאניסטער וואלענטין ווידריך. "שמרהו האל עד
יעמוד מיבאל וינוח בשלום מעתה ועד עולם. היום הנעני והודו אותיות בבורך. ומאד
שמחתי בראותי נלילות ירך הנקיה מיוסדת על הצפת בהם. ושיש אנכי על אמדותיך.
המאירים בספרים. ומהירים כזה הקיע ושישון ושמחה תשמיע כאשר זופי מכתבך הניע.
אלי אני עבדך. ומה אני לפני הורך. כי הנחת עלי ירך. וכי תרוש בשלומי וכי תפקוד את
יומי וכי תשאל על מקומי? ומה מצאת בי. כי תבקש לראות מכתבי ואני נער ובעה.
אין בי מאומה לא תורה ולא חכמה. ומה אדע אשר לא תדע? ונא אדוני אל תשים עלי
חטאת בהמנעי את מכתבי עד כה. והנה עדי בשמים ממעל. כי לא עשיתי זאת במרד
ובמעל! והנה עתה בא בעצם היום הזה בזאת השעה ובזו העונה חשתי ולא התמהמתי
להשיב מענה.

ועתה יגדל נא בח אדוני. כאשר דברתי לאמר. זאת מוצא שפתי אישמה. והנה
לפניך ספי. הנותן אמרי שפתי יסדו אליהו הבחור. המשיב חכמים אהה. אף כי מצער
הוא ותחי נפשי בי ותבוא כמים בקרבי ותחי מנחתי זאת כמו אצערדה וצמדה. לזכרון
לפני ה' תמיד. ואכפדה פניו במנחה ההולכת לפני. ונא אדני ימנע אדוני הטוב ממני.
וישמחני עוד במעשי אצבעותי. ובשישני שפחותי. ואמדותי הנעימים והתמימים יהיו לי
למשיב נפש ולכרכל את שבת. כי נועם אמריך הקשבת. זאת דרכי חשבתי. ואשיבה
חורפי דבי ידירי חמק עבי. וחסדו עלי נבי. וגם אני אהיה כמך אערך לעניך כתבים
ערבים בכל עת וזמן. אשר יודמן ואף גם זאת אעשה לאהבת אדוני כי יבקש ממני
לקנות לו איזה ספר (ישלה לי המעות על ידי הלוק לברעסלוי כי ישם עוברים ושבים
בתמידות אנשי עירי אנשי מדות) ואקנה לו את אשר יודעני. וכל אשר תאמר עלי
לעשות. אעשה בעזרת האל יתברך היחיד ומיוחד. הוא אחד ושמו אחד. אקרא לאל
עליון גומר עלי. וזהו אתן קנצי למלין עתה הפעם. "שמך ה' מכל ציה וזעם ותשקוט
שאנק בות רענן. כחפין איש שלומך הנאמן באהבתך. הוריש טובתך כל הימים.

חק שבת י בן הנאון רבינו מאיר הכהן.

וכל חבריך. המקשיבים אמריך. שלום וישע רב. אליהם יקרב. —

העלשיו יום ג' פֿעברואר 1660.

מי יתן והיו הדברים אשר דבר רבינו שבת י אל החכם הנוצרי אהובי דברים
מאירים ומהירים לכל חכמי ישראל. והמעשה רב מאת הכהן הגדול העומד לשרת במקדש
ההלכה. לכל חכם ומבין. להבין ולהורות. לבלתי התבודד במעדיהם. אבל לשום לב לבקש
קרבת חכמי העמים אשר אנהנו יושבים בקרבם. ולקנות אהבתם. לדעת להוקיר את החכמה
והאהבה אליה ככל מקום שהוא. ויתקדש שם שמים ושם האומה הישראלית על ידיהם.
כאשר עשו המצוינים שבחכמינו אשר קדושת השם יקר וגדול בעיניהם. וקמו בעצמם את

המאמר הנפלא הידוע אשר נשא ההבס הנעלה סאן בארלע. לידידו לנאון יעקב מנשה בן ישראל :

אף כי דתך משינה מנתי לעבדך דאל נדתי באהבה.
יחתי לא דתקדך ודקדמי דכל דקים בעדךה נתישבה (קנ' צד 74).

לא לעולם חסון ולא לארץ ימים היה רבנו יצחק נור על ראש עדת העלישויא.
הנה קרב קצו בדמי ימיו ובהן שדעתו יפה צלולה ומוישובת קרא לחתנו מנחם ומשיב נפשו ואמר : הנה נא קרבו ימי למות ואחי ספר המלחמות בריב האובות וריב הכמות.
הנה נא ידעת את כל הטרדות אשר טרדת לא שקטתי ולא שלותי ונא נחתו גדול כיום ספרי אשר חברתי הסולת מתוך הסולת בירתי ובעתי לא מהרתי ועל כל צד השוה חזרתי ודרשתי וחקרתי עד כי יענתי ומצאתי טעמן ונימוקן נתתי אל לבי לחקקן ומה בעצ כי שמרתי משמרת. אם לא יתן בספר ידדך בעש גדול ועופרת. וכל ידא חנם מווריה ארשית יטפתי בהן מהשן משפט כי שמה ישובו כסאית למשפט שופט ושפט שפה יהיה סביב השלחן עירך. מכירו היה ברוך ואני עליך במחת כי תוציא לאור משפטי אשר ערכתני (בהקדמת התנ' להורט). גם על בני הקטין מאיר תשים עיניך קהלו לך לבן ושת אותו במסלול ודרך הקדש אשר סללתי למענך ויטע רבנו את יגלו'אל המטה וינוע ויאסף אל עמיו. הנה חילל בן ישה (המאירי) נפל שרוד ארצה תחת הרב המות האבדו בעצם שנותיו טרם נמלאו לו ארבעים ושתים שנה ציי ואביו על האי יושפא דבלי בארעא כל השומעים ספקו כפיס כי נלקח רבנו יצחק לשמים ביה אדר ירח שבו נתעלה משה רבנו מנהיג ישראל נאבד גם רבנו אשר הנה ערק ומשפט בישראל ובני העיר אשר מצא לו רבנו אחות קבר בתיכם ושם חקקת מהיקק ספין הציבו על קברו מצבת זכרון וזה נוסחה (כפי שהעתיקה למעני הנס יצחקי רפאפורט היז) :

(לפאת מערב) כי שם חלקת מחוקק ספון וטמון, צנצנת המן, שדנוג ואופן, כל דו לא אנוס ליה ולא כמון, כמעשה ידי אומן, הרב הנאון המפורסם מורינו ורבינו ש בתי בהנאון מיה מאיר הכהן הנדול, הנמשח בשמן, בעל שסתי כהן, נור חומן, סליק למתיבתא דריקע בחצי הומן, יצאה נשמתו באחד באדר ראשון, וביום החמישי בשני בו נקבר ונטמן, שנת היום בא משיח לנאול (6) עם לא אלמן, והוא לחיי העולם הבא מומן מיתת צדיקים לכפרה ולשוב סימן, תנצבה.

(לפאת מזרח ככל הכתיב בסאת מערב).

(ולפאת דרום, בשלשה בתים, שנים בנן המצבה ואחד לזנלה).

(6) שנת מיתת רבנו ש בתי כ"ץ חומה הרי' ווייסע בככבי יצחק (ח"א צד 78) שהיא שנת תכין, אך נעלה הוא מעל כל שפק שהוא בדוחא, כי בהסכמת הניס נרשון אישכנזי לשיך היום משנת תכין (אשר העתקנו בפנים) נכתב על רבנו המלה ז"ל. ויותר נראה להניד שנפטר בשנת תכ"ב גם כי לא יתאים בד בבד עם החרות על המצבה כפי סדר הקבועות. ואחרי הראיתי לידני הרב שזח"ה היו דברי אלה הראני שכבר העיר על זה הדת. פרענקל במיע המזרח (Der Orient) שנה שמינית, ונס זאת הראני במיע זה (שנה ט') שהעיר חכם אחד על דברי הדת. פרענקל שאולי המלה ז"ל היא הוספת התנו הרי מנחם המויל את הוה"מ, ולא נניח שהוא בדברי המעיר מדוע כתוב נ"כ שם בהסכמת הניס אהרן שמואל קאידנו בר המלה ז"ל מיום נ"ו וא"ו תשרי תכ"ג, שהוא לפני ירח אדר, ואם גם זאת היא הוספת המויל, מדוע לא הוסיף המלה הזאת בהסכמות רבני העיר, היה לו גם בדבריהם להניח המלה ז"ל תחת נרשון ? וכאשר אמרתי שהערתו זאת לידני הרב שזח"ה נ"י הודת ואמר שיהיה כונתו. —

(לצד דרומית מזרחית) האי מאן דמוסיף יוסף דלא מוסיף דנברא עמיה, שריא נהורא, נהר יוצא מעדן להשקות הנן נעול נעילת שערים פותח כיון להלכה, הלכתא רבתי לשבתי בהן כהנה יוסף לא פסיק עד שלא משח כמון נזר משחת כהן.

(לצד מערבית דרומית) ספרי שבתי להולך תמים, ושם לילות כימים, פום מפיק מרגליתא ואבני שיא ומורי מורה דמחוי בחדותא (הרשיף בק"ג העתיק באחזינא) דימים, שלהבת ונחלי דתמים, ה"ה הנאון הגדול מוהר"ר שבתי בהנאון מוהר"ר מאיר עיני חכמים.

(לצד הקרקע) כאהל הנמתח בדרי מעלה מראה הכהנים, מראה האופנים בתוך אופן לכל צד מראה אופנים, ולשהרה וכשומאה להיות ולאיסור לחייב ולזכות שם פנים, תקיפות מחכימות וזה מתוכו מזרחית ומנלה צפונים, דבריו כמסיני נתונים, בפלפולו מהדר אורייתא ומסיק אליבא דהלכתא בפוסקים ראשונים ואחרונים [דובב] שפתי ישנים.

(לפאת צפון, מזרחית צפונית) שפתי כהן ישמרו דעת, למד דעת את העם אזן וחקר ותקן לקופה אזנים, בתושיה לו כפלים, תורת אמת בפיהו ודברו דבר אלהים חיים, יורה וידן ויתיר בניב שפתים, באר מים חיים באר.

(צפונית מערבית) שפת אמת תכון לעד, שכיבד ד' באורים ותומים שתמים חבורו חרושים על השורים, תורי זהב עם נקודות הכסף תקפו ההן, ועל לבו חשן המשפט ויורה דעה לכל הורים ומורים, כשל העוזר נפל העוזר מלומד נללה וסתיר סתרים, ביום אשר חשכו המאורות מאירים עיני חכמים.

מיד אחרי מות הכהן הגדול התעורר והתעורר חתנו הר' מנחם מאנש להקים דברי רבנו המת, ויפן אל הקצין מ' וואלף ז"ל הותן רבנו אשר נר אז בהמבורג (ישות עבודת הגרשוני ס' ק"ה ובהקדמת הר"מ לש"ך חו"מ), והוא החזיק בימין צדקו להול' דברי רבנו על חו"מ ותהל המלאכה יפה נערכה, יום אחד עשרים תמוז ימי המשיח (תכ"ז) 7, דפ"ק (בשער הספר), ועל ספרו זה הסכימו גם שני מחותניו ממקנאיו אשר הזכרנו ובה דבריהם, ואלה דברי האחד: "שלמים ברוכים תמימים ישרים דברי הגאונים הרבנים המפורסמים אשר תלו זיניהון והטיבו ודברו טוב על טוב יזכר שמו הגדול הגאון מהותני כמהר"ר שבתי בעל המחבר שפתי כהן, בר אוריין ובר אבהן, המופלג והמופלא במעלות הסולם עלה וירד לאמית ופותח כיון בתיחן ליה בעלייתיה כיון ישעלה למעלה להשיביל למרום כבר בתיה זיון, זיו הכהונה חיו ההכמה כר" בן זכאי, שקד כישמואל וכבן עזאי, לא נח ולא שקט, יומם ולילה יתיב בתוון נותוון, כו' נתנו לו יד ושם הגאונים הנ"ל להביא לבית הרפוס פירושו וחדושו אשר הכם ועסק בדני ממונות ואת מתנו שנס, כבן ננס, שהם כמעין נובע מקור חכמה מים חיים כינס, בכך אמרתי להעשות סניף להגאונים הגדולים ואתן ידי עמהם להסכים אעפ"י שאינו מן הצורך מ"מ אחרי שאני מבפנים במבחר פנינו של הגאון הכהבר בהיותו באמנה אתי בחנותי בק"ק פרוסטיין, באשר הוגלה עם גולי ק"ק ווילנא, המתקנו סוד יחד סוד ה' והראני אוצר נחמד ושמן שמן אפרסמון, אלהי אביו נתן לו מסמון, שפוני טמוני חול הים התלמוד פשפש ומצא מרגניתא חותי הספא, ננר פוסקים קדמאי ובתראי שלף סיפא, וכל מהלוקות שהיא לשם שמים להתקיים סופה, את והב בסופה (המבין יבין אל מה ירמוזן מליו) רמא דקלא וקפסה, הוא מותיב לה והוא מפיק בפלפולא הריפא, כהן שדעתו יפה שרפה, ע"כ אעין ואומר כל המסייע בסיוע ישיש בה ממש להוציא לאור תעלומות, צפונות וסתומות, של הרב הגאון המחבר ז"ל (1)

(7) על אדות הדבר שחשבו כי אז היו ימי המשיח (ש"צ שר"י) קרא נא בקצה חלק העשירי מס' דברי הימים לבניי מהר" דר. נרצטיין. —

זכות הרבים תלוי בו כי רבים יראו ויחזמו ומלאה הארץ דעה. ומלפניה ה' ביום דעה. כה דברי הקטן והטורד גרשון אישכנזי הנה פה ק'ק ניקל שפורג יום ה' לסדר ברוך התי' ת' ד' ב' לפי' ואלה דברי מחותני השני: "בהיות שכבר יצא תורה לכל ישראל מהמחבר הרב הגדול המאור מחותני הנאון מהר"ש כ"ץ וצלחה עמיתו ורעי בספרי הנחמד ונתפשט ברבים שפתי' כהן על הטור יוד ושם הראה הרב עומקא ורומא ורוחב לבבו בשיטת ים התלמוד והפוסקים הראשונים ואחרונים ולא היתה קריאה אשר שגבה ממנו ולבד את קרית ספרי הפוסקים בראיות ביורות אשר אתו ובנדודו ומפורסם לרבים. ועתה קודם שנתבקש הרב ביישובה של מעלה הוסף הכהן הגדול העומד לשרת כל הימים לרבות הלילות והוסף הפלא ופלא ללמוד וללמד את בני ישראל חקים ומשפטים צדיקים בדברים המצודקים ודן דין אמת לאמתו בטור היה ונשא הכהן את השן המשפט על לבו כפתחו של אולם בדברים המאירים ומתימים אמתים וביורות ועמד על דברי הפוסקים הראשונים ואחרונים ובונה וסותר ע"מ לבנות בנין של קיימא וקבע בהם מסמיות להלכה ולמעשה גם כיוונתי ת"ל להרבה דברים לדעת הנאון ול' כאשר הוא רשום בכתב אמת על גליון סמיע שלי ואחרי הדברים והאמת גם אני כמוהם כרבותי יצאו אשר תלו וייניהון בספרו שיוחקו בספר מליו ותתבררן שמעת תיה והוראותיו בישראל וימלא הארץ יורה דעה וידונו דין אמת לאמתו והמשיעו והמחוקק להוציא לאורה יהיה שכרו כרב טוב הצפון ליראיו ועין חיים למחוקקים בו ובתורתו. וינן עליהם זכותו ולכל ישראל יהיה אור במושבותי. כ"ד הסודר מצערי הרועים אהרן שמואל בלאא הקצין הר"ר ישראל וצלחה מוילנא חותם פה ק'ק פיורדא יום ג' ו' תשרי תקפ"ו ככהן גדול לפי' מהדברים האלה נוכל להקבץ שהנחנו תרי מחותני החזירי ממחשבתם הראשונה לבדוק אחרי הוראות רבנו בשבע הקירות ובדיקות ושפתותיהם ברור מללי בלי אבק של הנופה. כי כבר נעדר הכהן הגדול. ואלה דברי ה' יקותיאל בליין מוויטמנד בהקדמתו להעתקתו האשכנזית מתנ"ך (אמשטרדאם. תל"ט): "ועתה ניקש מער אן וואס האט המאורג' המהבר בעל שפתי' כהן בהיו אויס געשטאנדען איבער זיינע ספרים דא ער האט מהבר געוועזן. ווא וואל דאס זיא האבן קיין האס אויף איהם ניהאט גייער'ט מחמת קנאה האב'ן זיא וועלן איהם מהרים זיין דאס ספר האבן זיא ניש וועלן אן זעהן עס איז אין קיינער ווערדע געוועזן. נון כהיום שלקה אותו אלהים למתיבתא דרקיע ואיננו האב אך גיזעהן שישה ר"ט נעכין פאר שפתי' כהן על יד אליינט ואפילו נאוי ארין פסקן אים נאך."

מלבד החבורים היקרים שהזכרנו הנדפסים. החל רבנו בימי נעוריו לחבר באורו הארוך על ארבע טורי אבן ותרי ראשית מעשהו באור טור יורה דעה כאשר הזכרנו מראש. אכן בראותו כי כבדה המלאכה אשר העמים עליו חזר מדעתו זאת. והחדושים אשר העלה עלי ספר נדפסו זמן כביר אחרי מותו בשנת תקכ"ז בעיר ברלין בצירוף הנחות מנהלת אהרן מנכדו ב"ר משה מברסקי. גם הופיע בעיר יעס נ"ץ בשנת ת"פ (1720) אשר פועל צדק. הכולל קצור תרי"ג מצות לדעת הרמב"ם מסודר לוי ימי השבוע. ודרושו אשר דרש על הפסקא של כמה מעלות טובות (בהגדת פסח) בשנת תכ"א נדפס בקצה הספר כ"רס שלמה מהר"ש למה האאס (פריעסבורג ת"ר).

רבנו שבתאי היה מופת ומוטבבקיאתו ובהרפתו העמוקה. ויה גם מליין מפואר. ונסה כהו בשירים קצובים. נפלאים מצד מלאכתם ובנין חלקיהם. והענינים הגדולים הכלולים בהם בקצור נמרץ. וזה שירו אשר שר ע"פ הא"ב. בהשלימו חבירו על יוד: (8)

(8) בראש השיר כתוב: .אשורר שיר רבועות. פשוט ושש תנועות. לזרע צדקות

אמן שיר ושבח לאל המצא רוח הכין לנו טבת לזכות ובה דינו על פה צונו
בזבלה וסרפה נפשינו נצרכה מי זאת הנשקפה בחלב החופה חלב אישנה
יד נשה מקומו נואבק עמו סמאל שר עמו כי ננע הוא עצמו בבה ונבה אבינו
בם שהנפש בו הקנום בלכבו בקרת חיובו אך אל מרוב טובו מקל בם הזהרנו
הנאכלין חלבן היא שאין לה יבין בלכד שפיר בו נמל עלי אל בין סמאל לטהור
הבדילנה

ומי חלעים גם דגים המצאים ותנבים הנמצאים בשמים אין נקראים כלם אסרנה
ואת תורת המורה בהלב נאמרה אין לו אם ביצירה מיתר מן התורה ואשרו חכמינה
הישי לבנותיהם על בן יין נסביתם פסם בשיליהם הוא בקורותיהם ונקרו ונמנה
סמא סמא תקרא המסכה צרה בדרה תורה אין בהם שום עורה אך לא יריחו ולא
אלינה

ימות מלכה הונו בנשך סמונו מעיד הוא בדרונו שבושר באדונו לא יקיץ עמנה
בשוק מעשה ישרים גם שאלת הפלדים נתרחק לידידים לא נחש בידידים לא קסם
עמינה

לא תקרב אל גדה בל תקיל ראש נגדה ישן הוא ביהודה קורין לה גלמורה אבל
אסורה היא לנה
מה שתדור שלם כי אם העלם תעלם אחריתך תכלם הן צדיק גשחלם מה אנו מה
צדיקנה

גם בביר אב ואם ראש מאמרו נערב נאה רכש רכב או לפני הר חורב אל חי קרבנה
סמכני באשישה אתחנן בקשה מעתיק קרישא בתורה הקדושה יאר עינינה
עני תחזיק דדה ויהי משגב לדה תן עליו מהורה תמלוך עמו חסדה ובגל לזה יי
יבדילנה

פרי צאצאני חסם אות מדגני תורה צוה לני למול את בגיני ולחמול ילידי בספינה
צוה למול גרים הקה בסגורים פדעה עם המצרים כי יצמו באזורים בגיני וכוונה
קול קול יעקב קורא כתבו לכם תורה ומוזהר לדירה ותפילין לזכרה ביום הזה
האמינה

רשום דיני ערלה בלאים סביב לה תוקד אש העולה מן הארץ קלה אור ידלקנה
שה פדה בתמור בבכוריהם אמור הפך דינם לנמור לכן צוה לשמור לאל בכור בגינה
תרמי התרומה מעיסה מקמה גם יעלה לחומה מעשר פדיון ישמא בפרוטה וסלנה
שבת י גם ראה ראיתי התלעה הנמצא נאה על חכם ושבעה האל בהסדרו מהם
יצילנה

בהן המרבה בכנדים היה בא בגלל חולי אהבה התפלל בקשיבה מלפי אסרינה
חזק קריתני שלם יום אכלני נחמני צורני ממעשה דיני בימיך התקנה פדנה
אלה תולדות רבנו שבת כהנא איש צדק ואמתי בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו
נאה ונאון שנאה נפשו וזרה ממנו והלאה השנאה המקלקלת הישורה; נאון הנאונים הזה

מצמיח ישועות חרוזים על הלכות הקבועות וכל סוגר הוא הפרט הוא אות שבשנה
הזאת (ת"ז) נגמר הדפסת החבירו באופן הנאות בעזרת אלהי הצבאות והאיב ושמי בר
נמצאות האל יראני נפלאות ויציילני מתלאות ויעשה עמי לטובה אות כי כך ה' בטחתי
אל למושעות החונן לאדם דעות

(*) לא אוכל להבין אם בכונה או שלא בכונה מתחלת השורה הזאת באות
נימ"כ ת"נו"ן

שם נאמן עסרת ראשו. גם לא שם משנאיו ומשנאיו אשר נגדו כל יקמוק. בחכמה
צדקה. הדום לנליו. ולקראו בראש הומיות אני הגבר אנכי קניתי חכמה ולי תבונה מורשה
ען התורה מהורת על אכסניא שלה הלילה! ענות רחוק ותום דרכו נודעת בשער בת
רבים כי הוא לא ישם תורתו קדום להפוך בה. והמקרה אשר קרה בהיות רבנו בפראנ
התעורר ריב בינו ובין הגימ אהרן שם עיון שם ירא דל על אדות האתרוגים המרכבים
נראה שרת שבות יעקב ח'א סמן ליו תעיד ותוכיח ענותנותיה דמה כי הוא צוה לפני
מותו לבקש את הראש שפירא שימחול על כבודו על אשר השיג על הוראתו כי הרב
שמחל על כבודו כבודו מחול! ונפלאות היא בעינינו על רבנו. איך הרהיב בנפשו עז לנשת
ולסתור דברי רבני קמא באמרו: ואנו סומכין כו' דמשויה אינו חייב לשלש ואינו חייב
ללמד מקרא כיון שלמדו שיש (ישך יורד סמן רמיה). האך תלה דלא תניא בדתניא?
הרת לא אמר אלא אנו פוטרים עצמנו מלשלש אבל מעולם לא עלה על דעתו שבעבור
זה לא נלמד בנינו מנעוריהם תנך. כו' כי אם הקטנים פטורים מללמוד והגדולים מלשלש
ימיהם. נזכ מה תהא עליהם? אולי נרדסם כאשר רדסו אבותינו את כותביהם ונכחידם מן
הארץ? ולמה עמלו רס' ורש' ודומיהם לפרשם? ומאין למד הר' לרבר צחות כנודע
מאנרותיו בס' הישר וישריו להראב"ע הנמצאים בס' עומר השכחה? ורבנו השך בעצמו?
וכפי אמרו חז"ל שנה ולא קרא היו עם הארץ (סוף מסכת דרך ארין זוטא) וכבר דחו
דבריו גם גדולי הרבנים (ראה בס' תולדות אדם). עכ"ל הר"ש בלאך (בשבע' חב דף ע'
בהערה) וראה מה שהעיר בזה הח' לאו (החלוץ ח' צד 171). ובמחילה אלף פעמים
מנאון תורתו לא יאמנו הדברים שכתב בענין זה. ויתברר ויתלכנו הדברים כאשר יקיצו
ישני עסר ויעמדו לנורלם. ותהי נפשו צרורה בצרור חיי עולם!

ב) בנו השני של רבנו מאיר הר' יונה נחום שהוכרנו אותו למד בימי עלומיו
בישיבת הנאון הרב מיה יעקב מטאמשוב הי"ד בעיר סלוצק (ברכת הובח למסכת
מנחות דף ע"ב ע"ב). ואחרי אשר עשה חיל בלמודו לקחו הגימ אהרן שמואל
קאידנובר לחתן ויתן לו את בתו לאשה (ברכת שמעאל פ' וישלח) ויצוהו להדפיס
ספרו ברכת הובח. ואמנם הוא קים דבריו. והביא לדפוס הספר הזה בעיר אמשטרדאם שנת
מ'שס"ט. ובראשו כתב מקורות ימי חיו וז"ל: אודה ה' בעל הרחמים. אשר האיר עיני
בדברי חכמים. גדולי המורים שמשתי כל הימים. מיום עמדתי על דעתי. לבית הספר פרשתי.
אהל שם כהן צדק מלך שלם. כורת ספיר ויהלם. הוא קירי אבא מארי ברוך רבי מאיר
בשמי נהוראי. החריף הגדול אסנפר רבא. פלפלא חריטאטא טבא. שמעו בכל הארצות. ויחוק
נפוצות. דן בהוראה ובישיבה מדינת מעררין ופולין וליטא ורוסיא. התאספו לשמוע חכמתו
כיום גנוסיא. וינעו ויאספו אל עמם... בן למא מקומה בא שמש זרח נונה אור ככב
שבתי זה הרקיע. עד מקום שיר יהודי לחברו מניע... גדול ומאור לממשלת לאאיר
ברחובות. שני שפתותיו בקבר דוכבות. חובר חבר שפתי כהן... אתו היתה מדרשי קבועה.
הפתי אזני לשמוע חכמתו מכלכל ודור דעה... כחלמיד המכיר רבנו. עד... הפריד.
ע"ז קנים אעורר כשיחי אריר... בשעת פטירתו עלי צוה להוציא לאור תעלומה... מה
היתה הסבה ערכה. בהכרח לנמור הדבר על ידי חתנו... באשר מקום אנשי ביתי היו לה
אויבים. באו בשער בת רבים. הקדרים הארורים האמללים... הם רצועה מרדות לישראלים.
אחרי כל המאורעות צרות צרורות. בקשנו לישב בשלוח קפצו הארורים עלינו. במדינת
מאדרין. דנו אותנו ביסורין. והוכרחו למלט על נפשם... באתי לונה קדש מורי ורבי
המוכה. בעמקי ים החלמוד משנתו קב ונקי... הוא אדוני חמי. אורי וישעי וקומי...
ובבואי בצל קורת. לישב שמה על כסא נדולתו... חלה פני בדבר הזה... קבלתי עלי

בשמחה... אף כי אשתי ובני עוזבים בארץ נכריה... כו'. — אחרי זמן מה נתקבלה ה' יונה נחום לאבד' ור"מ בעיר סאכטשוב אשר במדינת ליטא ויבא שם בהסכמה בשנת תנ"ג (1693) מ' מרחשון. על הספר חקת התורה (ברלין, תנ"ח) ועל הספר פנים מאירות' על מסכת זבחים (אמ"ד תע"ה) ביום ו' ט"ז אייר שנת הני שולח לכה את אליהו לפי' (תנ"ג) מאת דיין דקהלתו הנזכרה היה הדג"מ מאיר במ' יצחק נכד (9)

(9) ונכדו היה הרב הג"מ אלעזר קאליר, הוא נולד בשנת תק"א בעיר רעכנישין אשר במדינת הנה לאמו מ' חוה בת הג"מ מאיר המכבר שו"ת סנים מאירות. את אביו שרם ראה וידע כי שרם נולד נוע אביו ויאסף אל עמיו ויקראו את שמו אלעזר כשם אביו. הרב המופלג החכם השלם החריף והבקי המנוח מ' אלעזר זצ"ל נכד ההמא"ה מ' אלעזר האבדיק מאשירסדארף (קשונו בס' אור חדש ס' אמור). בעודנו יונק משדי אמו נסעה עמו לעיר אייושטאדט — מקום מושב אביו על כסא הרבנות — וכאשר גדל אלעזר שם זקנו עינו על דרכי ומעללי הנער ויחננו בנתיבותיו, ויאצל מרוחו עליו כי ראה בו כשרונות נעלים, והנער עשה פרי בלמודו, ובהיותו עדן רך בשנים כבר מצאה ידו לחדש חדושים נפלאים ושמעו הטוב יצא למרחקים ותשם עדת ואבולדאווא כתר הרבנות על ראשו. בימים ההם ונדר התארים לא היה נפרץ כמו בימינו אלה, והר' אלעזר נחל כבוד גדול מנאוני זמנו בהחלם לסנות אליו בדבר הלכה ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, וכלם פה אחד הכתירו אותו בשם 'נאון', ומדרושו היקרים אשר דרש דרש שבת בשבתו לפני אספת עם בעירו אסף לאספה ויוציאם לאור ביחד עם הספר כתנות אור מאת זקנו הנ"ל בשנת תקכ"ו בעיר פיורדא, בעת מלאת לו עשרים וחמש שנה, בהסכמות הנאוניס הרבנים מארבע ראשי קהלות במדינת ליטא משנת תקכ"ה. והיה אך יצא ספרו זה מתחת מכשם הדפוס ונאוני הדור מצאו בו כלי מחזיק ברכה, והרבו המעינים בו, ואלה הצמאים לחדשות ונצורות מצאו בו את כל אשר חספה נפשם, לכן הלך מיום ליום שמעו הטוב הלך וגדול בכל אספי ארץ ובשנת תקכ"ח שרם הניעו לשנת השלשים נתעלה, להגדיל תורה ולהאדירה' (לשוננו בהקדמתו לחות יאיר) לעיר מולדתו היא העיר רעכנישין ואנפיה. שם כונן ישיבה וילכו לאורו אור חדש אשר האיר שבעתים וישבע נפשם היוקרה בלמוד עמם בשנה הראשונה מסכת פסחים בעיו ובשום לב, ואת חדושו אשר הניד לפני צבאותיו העלה עלי ספר, וכה היו חביבים עלי' מילי דשמעתתא ופטפטיא דאורייתא, כי בעת היותו בשנת תקל" בקיץ בק"ק אובן ישן (Alt Ofen) העלה גם שם בספר דבריו שחדש בסוניה דחוקית (במס' פסחים), וחד מתלמידיו שלמדו או בישיבתו הוא הנאון הנודע מ' בצלאל רנשבורג מחבר הס' הורח נבר על מס' הוריות. —

שלש עשרה שנה הרביץ שם תורה ברבים, ובמשך השנים האלה הביא תחת מכשם הדפוס ספרו היקר אור חדש בעיר פ"ס ד"א בשנת תקל"ה, ובראש ספרו זה הדפיס למתן ורסן שלא להדפיס עד אחר כלות עשר שנים מהנאוניס מ' יחזקאל לאנדא האבדיק פראג בעל שו"ת נודע ביהודה; מ' שאול האבדיק אמ"ד המחבר בנין אריאל; מ' שמואל שמעלקא הורוויטץ האבדיק ניקלשבורג; מ' יוסף שטיינהארט בעל שו"ת זכרון יוסף; מ' מאיר האבדיק פרעשבורג המחבר ס' מהר"ם ברבי; מ' רפאל הכהן האבדיק אה"ז בעל תורת יקותיאל. ועוד רבים ממבשרי נאוני הזמן ואדירי התורה. בשנת תקל"ח נתקבל לאבד' ור"מ בעיר ווישניצא אשר בנדיציה למלא מקום הנאון מ' נפתלי הירץ ז"ל הנעדר שם, ובהסכמתו על הס' מענה אליהו משנת תקל"ט (ח' תמוז) שכתב בישובו עדן על כסאו ברעכנישין חתם א"ע: ומצ"ס לק' ווישניצא ואנפיה. (וראה בהקדמתו בחות יאיר): ואחר זמן מה קרב ומורה, קבלוני קריה נאמנה ומעטירה, בירא ח' ומפלגי התורה, ק"ק באסטריוויץ במדינת מעהרין בדעת אחת בשיר ורין... ובעודני עוסק בפרשת דרכים, רבנן לילך ולעקור סינים, אל אחת

ג) אהותו הבלתי נודעת כשמה. לצאצאי ה"ב ה"ג יונה נחום יחשב ה"ג
ה"ג נדל"ה משה ב"ב צ"ב ה"ד הלוי שהיה בראשונה אבד"ק יאנווא הסמכת
לבר"ס קד"מ. ואח"כ נתקבל ל"ב אבד"ק בעיר לא ש"י"ן במדינת מאהר"ע
ושם הוציא לאור ספרו המד משה (פיורדא תקכ"ט) על ש"ע א"ה בהסכמת ה"ג
יוסף ש"י"נה הארט האבד"ק פיורדא; ה"ר גרשון פול"י"ן האבד"ק נ"ש ומדינת
מאד"ע; ה"ר מתתיהו האבד"ק פרוסטי"ן; וה"ר משה האבד"ק באסקוויט"ן. גם
יתחשב לנ"ך ונכד ה"ג יונה נחום כ"ן ה"ג"מ יהודה הכהן שהיה בראשונה
דינא בק"ל לסא. ויד"ה נענה כי בצאת ההבערה לל"ב בקהלותנו מהון ובית עולם
יצאתי ולא נשאר בלתי נותי. (לשונו בהקדמתו לס' מראה כהן). והתנודד רבות

מהערים הנסמכים, מן השמים נתנלגל הדבר, כי נכבדות כי מדובר, ויד שלוחה אלי
הדיבור, מק"ק קעלין ונליל קוירשום. . . והעמידו דבריהם בזויות נמרץ, ובהסכמת
רוזני ננדי ארץ, הנודדים נדר ועומדים בסרץ, ראשי קציני מנהיגי מדינה, ובבואי לשמה,
בכנף רעננה, החזיקו מיד ישיבה הנונה, ולמדת בהו"ת בהתחלת הזמנים, מסכת כתובות
נפ"ת והראשונים, ומס' קדושין כ"ב ע"ן. (שם בהקדמתו). וגם חרשיו אלה ראו אור
הדפוס בווינא שנת תקנ"ט, בשם אור חדש, ויבא שם בהסכמה על שו"ת מאמר מרדכי,
וגם משם יצא שמעו הטוב על פני תבלי, והנאון הנודע מ' יחזקאל לאנדא קורוא
(שו"ת נ"ב ח"א סוסט"ו): . . . אדם קשה כבדול. כשבת רבנו אדעזר על כסא ממלכתו
שלחו אחריו, שנת תקמ"ח, בעיר אוכין ישן מכתב רבנות, אך הוא לא נרצה למבוקשתם.
בשנת תקנ"ב הביא תחת מכשם הדפוס בעיר פראג ספרו חות יאיר הכולל דרושים
נכבדים אשר ה"ר ברבים, לפני קהל ועדה. ובחמשה עשר לחדש מרחשון שנת תקס"ב
הוסרה עשרת עדת ישרון קעלין ונהפכה שמחתם לתונה כי גוע מורם ויאסף אל עמיו.
אף כי נגש והוא נענה תמיד מכאב אנוש בכל זאת הגה ברוחו הקשה גם ביום נחלה
בתורת ה' יומם ולילה ומעיונותיו הפיץ חוצה ומחנותיו תהימנה מאדם תלמידים חברים
מקשיבים לקולו. . . לן עמם בעמק ההלכה לזקט אורות ולסקוח עינים עורות כמרגלא
בפומיה, הקב"ה חדי בפלפולא ואף כי הניח אחריו ברכה וזע בירך ואמת חרשים כמטט
על כל הש"ס ופוסקים ושו"ת הרבה. . . בכל זאת מיראי ההוראה היה ובלב חרד לדבר
ה' היה נגש אל ספק ההלכה. בימיו נתחדש המנהג שכל תלמיד שלא שמש כל צרכו
כתב שו"ת ושטפו את מכתבי הארץ כמים לים מכסים במכתבים כאלה, ועד זאת נעצב
לבו, ונהירנא כד הוינא שליא בבוא אליו פעם תלמיד אחד להראות לו תשובה ארוכה
מארץ מדה בענין עונגא דאתתא חרה אסו עד למאד ויקחה מידו באמרו אליו, ראה נא
את דבר התוס' בדף פלוני אלמוני כי עמוק וקשה ההכנה הנהו שום עיונך עליו וכיום
מחר הגד לי פירושו. ויהי ממחרת ויבא התלמיד ויאמר: . . . האמת אני, מורי הקר, אף
כי נדרה שני מעיני כל הלילה בכל זאת לא באתי עד תכונת אמרי התוס' כי עמוק
הנהו ולא אוכל כי תחום הוא. ואחרי חותו לו דעתו. . . ענה ואמר לו: . . . עתה ראה נא
בני ראה את מוסדות ואשיות הדינים והמשפט ע"ן לא ידעת וישיאך לכך לחנור קסת
הסופר במתניך ולכתוב תשובות בענינים חמורים כלך מדרך זו שטה מעליו ועבור ובמפלא
ממך כל תירושו ובמכוסה כל תחקור. (בהקדמת בנו לשו"ת חקר הלכה).

שנים מספר אחרי מותו התעורר בנו הר' אלכסנדר זיסקינד והדפיס בעיר
ווינא, שנת תקצ"ה, הספר חקר הלכה שהיה אור מוצל מאש, כי כל חרשיו אביו היו
לשריפת מאוכזת אש בק"ק קעלין, בהתאמצות בן אהותו ה"ג אלעזר הלוי הורוויטץ
האבד"ק ווינא, והדפיס בקצה הספר מחרשיו אשר חננו ה' בימי נעוריו, וקצת ענינים
מס' הלכה למשה מאת חתן המחבר ה"ג משה שהיה אבד"ק צעהלים (Deutsch-Kieuz)
ומבנו ה"ר שמואל הילמן סג"ל שהיה דינא כשלייני, ומהנימ אלעזר
הורוויטץ הג"ל. אלה תולדות וקורות הנאון הנודע הזה אשר האיר על פני תבל
בחרשיתו ובבקיאותו הנפלאה, ועוד אנוסף ידי לכתוב בארוכה מהלך נפשו ודרכו בקדש
בספרנו, כנסת ישראל. —

בשנים בעיר ברלין. והרביין תורה והעמיד תלמידים מובהקים. (לשון הג' שמואל זנוויל מבראנדינבורג דיין דק"ק ברלין בהסכמתו ל' הגל) משם חמק ועבר לק"ק אמ"ד ויקבל הסכמות על ספרו הנ"ל מרבני אמ"ד. היה הג' שמואל בעל בנין אריאל. ומהג' שמואל ש'לם האב"ד דקהל ספרדים באמ"ד. והביא בשנת תקל"ז תחת מכבש הדפוס ספרו מראה כהן בעיר פראנקפורט דמיין ובראש ספרו זה הדפוס הסכמות גאוני הזמן ובתוכן הסכמת הג' רפאל הכהן האב"ד פ"נסק שהסכים בהיותו בברלין בעסק הדפסת ספרו תורת יקותיאל על סידה. והג' יוסף המחבר ספר סרי מגדים יעיד בהסכמתו על המחבר דנן. שהוא חריף ובקי בכל החכמות תורניות טבעיות פילוסופיות. וכמו כן יאמר המחבר בעצמו בהקדמתו: יאודה אני את הסקראש ואת הפלאש. שנים מספר אחרי שהי'ל ספרו זה הו'ל ספרו מנחת כהן (ד' פראנקמ"ח) ובהקדמתו הוא מוכיר את חבריו מתנות כהנה על מסכת בכורות. ומשם הכלל על כללי הש"ס. —

פרק שלישי.

הג' משה. מרת אסתר ובעלה הר' מנחם מ' טויבה ואישה. והר' אהרן מגזע צבי ותולדותיהם. והר' מאיר. בני הג' שבת' כ"ץ ו"ל.

(א) בנו בכורו של רבנו שבת' כ"ץ היה הרב הג' משה. הוא הביא תחת מכבש הדפוס בעיר ספרד'א שנת תל"ז שני ספרי אביו שנפלו לו מורשה והוא צוהו להדפיסם. היה ספר נקודות הכסף וס' תקפו כהן. וארכו הימים ולא יצאתי ידי חובתי. כאשר עלתה לפני במחשבותי מחמת שהיה מוטל עלי עול ישיבתי ומקום מנוחתי. איתן מושבי לסנים בק"ק פאדריין קרתא עליה כרכא דכולא בה. תורת אלקים בקרבה. קריה מהללה ונאמנה. ממנה יחד ממנה פנה. בעלי חכמה ובינה. ובמלחמות התגורמים הלכו בשבי בלי חמלה וחנינה. ונעשו למשל ולשנינה. ואותי הציל אל שוכן מעונה. והלכתי אל הר המורים לאחוזת אבותי. וכאשר בקשתי לישב בשלוה לא שלותי ולא שקמתי וקפץ עלי רוגזו של יוסף דעת יוסף מכאוב אשר ממרום שלח אש ונשרפה כל הקהלה בהרף עין. ונאמן עלי הדיין. ועדיין אני צריך למודעי רבא דרתח בי. לא תתני השב רוחי ותפעם רוחי בקרבי. כי אדוני האיר עיני במלאכת שמים לרום וארץ לעומק ולב מלכי רבנן אין חקר חדשים רבים ויקרים. מצודקים ובוררים. להעלות על ספר להיות מוטל בין גדולי המורים. ונשרף הכל בלי היות תמורים. והועד בבעליה. ברב פעליה. אשר נשענתי עליו. המה המעט הנהות שלי שהעליתי על ספר הזה להיות לי לעדה. וכזה אצא בהשתחוויה וקידה. ואל יזכני להיות תורה חתום בלמודי צור תעודה כחרב חדה. בישיבה להתמידה. בנגלה וסודה. באהבה וחמדה בניהל ורעדה. ותהיה תורה חזורת על אכסניא להעמידה. כאבות כן היו תולדה. . . . שלמים עם זבח התורה לפי'.

הר' משה עלה למרום בדמי ימיו ערך שנת תמ"ו ימיו. ולפני מותו קרא לבנו ליצחק ויצוהו ויאמר: הזהרו בדברי סופרים מאבי יחי בידכם שמורים. להוציא לאור ולזכות את הרבים. ויאסף אל עמיו ואשתו נשאה לאיש את ההג' משה האב"ד ור"מ דק"ק פ"נסק.

(ב) תתנו הראשון הר' מנחם מאנש' במ' מאיר נכד הגאון החסיד מ' שמשון אשר עלה לארץ הקדושה ומת בדרך. אשר הגלה בין הגולים בארץ פולניא וקרוב לעיר

לובלין עיסה נפשו להורגים. אך בחמלת ה' עליו נמלט מחרב רעה. ויבא עידה לובלין לבית מדרשו של הגמ' שבתי וימצא חן בעיניו ויתן לו את בתו מ' אסתר לאשה ולפני מותו צוהו להויל הדושי על חשן המשפט. והוא שמר צותו כאשר הזכרנו בפרק הקודם. —

(ג) בתו השנית מ' שויבה נשאה איש מזאלקווא (קרא בס' קריה נשנבה) ותאסף אל עמה בעיר זאלקווא וזה חקוק עלי לוח מצבתה:

”פה נטמנה האשה הגבירה והצפירה מנורה מהורה
הרבנית מרת טויה בת הרב הגאון מ' שבתי כ”ץ
בעל שפתי כהן זצ”ל נפטרה בשבת י' ניסן
תנ”ח תצב”ה.”

(ד) חתנו השלישי של הגמ' שבתי היה הרב הגמ' אהרן מנזע צבי כי לקח את ~~מרת~~ בת רבנו שבתי כ”ץ לאשה. ואתה ראה חיים נעימים בעת ישבו על כסא. כס הרבנות. בעיר לונטשיץ ותלד לו בן ויקראו שמו משה. והוא אבי הגמ' אהרן אשר ממנו נדע שהיה חתן הרב גימין סג”ל סרענקיל בנלונא ויהי רב אב”ד בעיר דעסויא ונתעלה משם בשנת תקכ”ג לראש בית דין לברלין ובאותה שנה נדפס ממנו דרוש על השלום הנדרש בבית הכנסת דק”ק ברלין בשבת קדש כ”ד אדר (ראה המאסף תקמ”ט). חדש תשרי. בשנת תקכ”ז הדפיס ספר הארוך לוקנו השיך והוסף עליו מנחת אהרן מנחה קטנה אשר הבאתי ליודעי בינה. ולא אמרתי קבלו דעתי. וכמה דברים הצעתי לפני לומדים מופלגים דקהלתנו ושאר לומדים העובדים ושבים. ותל ישרו ובעיניהם טובים. ונס בחורף העבר היה אתי במחצתי אבי הרב המופלג הישיש מ' משה נר”ז והקרבתיו אליו מנחתי וישמע משה ויטב בעיניו. עוד זאת אודיע שאפפו עלי טרדות רבות מלאכת עבודת הקדש הן מחמת תלמידים המבקשים תפקידם. בשיעורים כסדרן תמידים ולהיות עומד על הפקודים. לנהל צאן קדשים. קהל עדת ישראל. עיר מלאה חכמים וסופרים ואבירים כבירים. קהלה המפוארה. ברלין המעטירה. אך לכבוד אבי זקני הגאון המחבר למען יפצו החוצה מעינותיו ורבים ילכו לאורו. והספר הזה היה כספר החתום באין מבין דברו. לכן כנבחר חלצי אזורתי. ומכל עסקי פניתי ויניעה רבה יעתי. אני ובני הנחמדים המופלאים. . . היה. . . מ' אליעזר נר”ז ובני הבחור. . . יניק וחכים הר' מאיר יצ”ו ואולם אחיהם הגדול מהם. היה התורני המופלא השנון מ' ליב. . . לא היה עמי במחוצתי. (לשונו בהקדמתו). הספר הזה מצא חן בעיני נאוני הדור ויפיק מהם רצון ויתנו מהודם עליו ה”ה הגמ' יוסף שטיינהארט אב”ד בפוזנא (בהסכמתו י”ב ניסן תקכ”ז) יננהו. הרב הגאון המוסמך. הגמ' שלמה דובער אב”ד נלונא יננהו. ישאר בשרו. ועוד רבים וכן שלמים ירימו תפארת גדולתו. —

מעיר ברלין נתעלה לשבת על כסא הרבנות בשוואבאך ועל מדינת אנשבאך ושם עלתה נשמתו למרומים ערך תק”מ (תואה”ש צד 62). בנו הגמ' מאיר הנזכר חבר ס’ תבואות שמש (ברלין. תקמ”ז) ויהי רב בק’ עמדין. ויאסף אל עמיו בעיר נלונא. וזה חרות שם על מצבת קבורתו:

”ר. טבת תקמ”ל נפטר המאור הגדול מו”ה מאיר זצ”ל אב”ד בק”ק
עמדין בהגאון מו”ה אהרן זצ”ל נין ונכד של שפתי כהן. מחבר ספר
תבואות שמש מתורתו לא מש. עד בא השמש. תצב”ה.”

וזאת אחיזי הר' אל עזר הנזכר מביא הנ"מ מאיר בספרו תבואת שמש (דף ה') וכתב: "שהיה אב"ד דקלויז בק"ק שוואבאד". ויהי גם מורה דת ודין בעיר מיינבערגהיים. ואף הוא זכה לבן מופלג בתורה הוא הנ"מ משה שהיה אבד"ק טריער. —
(ה) בנו הצעיר של רבנו שבת' הר' מאיר כשם זקנו נתנדל בבית ניסו הר' מנחם מאנש הנזכר ויכתוב גם הוא הערות מחכמות לנקודות הכסף אשר מהם נראה רב חילו באורייטא. —

פרק רביעי.

הר' יצחק ב"ץ המו"ל גבורת אנשים בנו הנ"מ
משה דובעריש האבד"ק אפטא ובנו הנ"מ
יצחק ב"ץ. ומ' יצחק אברהם האבד"ק
פינטשוב. ומ' משה ב"ץ.

(א) הרב מ' יצחק בן להרב מ' משה הנזכר בפרק הקודם (סמ' א') נפשו עליו תשתפך מרה ותאנה בשברון מתנים על האי שיפרא (אביו היקר) דבלי בארעא בלא זמנה. אך זאת היתה נחמתו כי הנ"מ משה האבד"ק מינסק לקח את אמו לאשה והוא יש עינו לחנכו בדרך ישרה. אך גם נחמתו זאת לא לארך ימים היתה כי בשנת תנ"ז קפד המות פתיל חית אביו חורנו מדריכו ומשיבו ובזמן לא כביר נוסף מכאוב על מכאובו כי גם נשמת אמו העלתה אבר השמימה. ואמנם הרופא לכל תחלואי בני אדם רפא שברו כי הרב הקצין מ' משה ב"ץ לעמ"ל סג"ל אטינגער מווינא לקחו לחתן ויהי מאושר בכל טוב. אחרי זמן מה אנה לעיר ניקלשבורג עיר ממלכת דוד הנ"מ דוד אופנהיים. והוא והקצין מ' משה בן דודו זקנו הר' שמחה בונם עזרו לו ויתמכו בימין צדקו להחיל הספר גבורת אנשים מאת זקנו הש"ך. והביאו תחת מכבש הדפוס בעיר דעסנא. שנת תנ"ז בהסכמת הגאונים מ' דוד אופנהיים; מ' פנחס משה מלבוב; מ' יוסף סג"ל האבד"ק פרעמסלא; מ' שניאור האבד"ק רישא (ראה מ"ש על אדותו בציון שנה א' צד 102 במאמרי על רבני רישא); ומ' אברהם מקראקא האבד"ק ליפניק. וגם כי היה בעת ההוא ינקי הכנים היה וכלם הכתירו אותו בתאר: האלוף התורני. והתאר הזה נכבד היה עד מאד בעת הזאת. —

(ב) בנו של הרב הגדול מ' יצחק היה הרב הגאון הנודע מ' משה דובעריש שהיה נקרא בזמנו ר' בעריש שפתי כהנ"ס. שישב עד כסא הרואה בק"ק אפטא ושם שקעה שמשו שלא בעונתה ונפטר בחצי ימיו ונודל הריפתו וצדקתו א"א לבאר שהוגד ביום מותו שחידש מאה וחמשים חלוקא דרבנן ושאר הדושי תורה לאין מספר וכלם לא היו נרשמים בכתב ובעת הזאת הייתי צעיר לימים ולא זכיתי להנות מאורו והרבה הדושים היו אצל תלמידיו שהרב"ן תורה בישראל וכמה תלמידיו המה גדולי דורנו. וחד מתלמידיו נתן לידי האי חלוקא דרבנן אך ברבות הזמן נמחקו הרבה שורות. הדברים האלה כתב בנו הנ"מ יצחק אברהם בקצה ספרו שו"ת כתר כהנה' לפני חלוקא דרבנן מאביו בסוגיא דקציצה.

מיר הגאון הזה זכינו לאור הספר הארוך מרבנו היש"ך (בהקדמת מנחת אדרין). וחיותי להגאון יעב"ץ בספרו שא"ל יעב"ץ (ח"ב סוף סמ' י"ב) שכתב: "וכאשר שמע ר' בעריש דבר הג"ל הודה ואמר שיפה כונתי האמת בדעת הרב זקנו כי יש בידו ספרו על הטור י"ד שבו ביאר דבריו (המובאים בקצרה ב"ש"ך שעל היש"ך) כדברי ממש

והוא רצה לחקור אותי אם ירדתי לסוף דעתי של הנדול וצילי מהדברים האלה שרצו לחקור את ה' ע"י כן נוכל לשער שלא היה קטלי קני דקיימא באנס. —

(ג) בנו בכורו כהו וראשית אותו הוא הנ"מ יצחק הכהן בעת היותו עלם צעיר כן שבע שנים נסע עמו אביו לעיר האמבורג למען ילמוד כתיבת הנ"מ יהונתן אייבשיטין בעל אורים ותומים כי היפסו ובקאותו היתה עד להפלא וכל הוצא הוא בו נצויות וישתוממו למראה עינם ולשמע אזנם; המשי שנים הקשיב לקח מפי מורו וסרס הפירו נתן לו מורו שתי מנורות של כסף טהור ואמר: תלמיד יקירי תקבל זאת ממני למנהח למען תזכירני בעת הדלקת הנרות בשבתות וי"ט. (והנן ת"י הרב הח' מ"ה דוב זאב כ"ן האבד"ק קאצק). אחי כן נסע לביתו וביום מלאת לו שלש עשרה שנה לקח אשה לעזר כנדרו ובאותו יום נתקבל לאבד"ק סטאבניץ ויצא שמעו הטוב ב"ש: ר' איצקל חר"ף. לכו היה כלב האר"י וקולו כמים רבים אדירים... ומשכו נהרות תלמידים מופלגים הרבה ישיבה וגם עלי הופיעה אורו. (לשון אחי בהקדמתו לספרו שו"ת כהנה) חביבת נפשו בעיני מורו הנ"מ יהונתן הנ"ל היתה עד להפלא וכאשר השיא את בתו בעת זקנותו בעיר ברעסלא כתב כתב לתלמידו זה: אורך אראך בטרם אמות תמהר באתך לברעסלא רבך יהונתן אייבשיטין. —

אחרי אשר ישב רבנו יצחק בעירו סטאבניץ וקרנים מתורתו הופיעו למרחקים בתלודו בתוך מבחרי נאנו הזמן אשר בהדרגה בא בהסכמה כז' אדר ראשון שנת תקכ"ז על ה"ס הארוך מוקנו (ר' ברוך תקכ"ז) ומנהיגי עדת פינטשוב שמו אחרי שנים אחדות עינם צו להושיבו במקלהם וישלחו אליו מכתב רבנות והוא שם און קשבת לקולם הקורא ויבא אליהם לשבון כבוד בתובם אך לדאבון לבות מוקרי תורתו ורחב ביתו לא האריך ימים על ממלכתו וימי ממשלתו לא נמשכו יותר מעשרה שבועות וימת בשנת תקל"ד אור ליום א' כ"ה שבט ויקברו אותו בעיר פינטשוב ובכ"י דובל לקברות ואלה דברי פנקס הח"ק משם: ואחרון הכבוד לנו יותר במוצאי מנוחה השיג לנו ינון ואנחה השוברת כל נופו של אדם אור ליום א' כ"ה שבט תקל"ד עיניו שפכו דמעה מאין הפונות על היסבר שהקרה ה' לנו בעויה שנפטר כבוד הרב המאה"ג אדוננו מורנו ורבנו הגאון הד"ר בשנים אב"ד ור"מ דקהלתנו יצ"מ יצחק בן הרב כבוד המנוח המיפלג מ' דוב ער"ש הכהן ז"ל ולא שהיה כדי מלוכה לישב על כסא ממלכתו ממלכת כהנים על כסא הוראה שקעה החמה שלא בעינתה ויהי בשבתו פה"ק רק עשרה שבועות בעויה מדת הדין פנעה באותו צדיק ובא למלגו לנ"ץ כפי המקובל אצל צאצאיו היו שנותיו שלשים ואחת. משרת שהשאיר אחריו ברכה הרפס אחיו בספרו שו"ת כ"ת כהנ"ה (סמ"ע"ב) הלוקא דרבנן שחדש בשנת תקל"ד בני היו: בנו הנ"מ דוב זאב כ"ן ובתו מ' מאליה נדבר מהם הלאה בפרק החמישי. —

(ד) בנו השני של הנ"מ משה דוב ער"ש הוא הנ"מ יצחק אברהם הכהן הוא היה רך בשנים וצעיר דימים בעה אשר אביו מת על פניה ואחיו הנ"מ יצחק הכהן לקחו לבן וילמוד עמו ויעש חיל בלמידה ונקרא נקרא מהנדים מ' דניאל יפה לברלין ללמוד שם בבית מדרשו ויסע שמה וילמוד ביחד עם הגאון בעל פרי מגדים הרב הנביר הנדיב המפורסם מ' יצחק מ"ק וזעפוף שהיה נקרא בפי כל ר' איצק ר' אליעם שמע שמעו הטוב ויקהרו לחתן ויתן לו את בתו מ' שרה מרים לאשה ותלד לו תרי בני סמיני הנ"מ דוב ער"ש האבד"ק ראקוב והנ"מ חיים מאיר זאב ובת אחת אשר נדבר על אדותם בפרק החמישי. —

הנ"מ יצחק אברהם הכהן ישב במנוחות שאננות בבית חותנו הנביר ונתמנה לרב אב"ד בעיר ראקוב, ואחרי זמן מה נתקבל מש"צ לאבד"ק יוועסוף, ויתקע שמה אהלו אהל התורה והתעודה, וילמוד עם בחורי חמד בשיבתו הרמחה אשר כוננו ידיה, וגם בשאלות ותשובות בעניני דת ודין פנו אליו גדולי המורים (ראה בתשובותיו ס" כ"ז). משם נתמנה לרב בעיר סטאבניץ. העיר אשר אחיו הכהן הגדול קהן בתוכה פאר, וגם שם לא האריך ימים על ממלכתו כי נקרא בראשית שנת תקמ"ח מעדת פ"נט שוב לבא אליהם למלא מקום הנ"מ אברהם גבריאל האב"ד הנעדר, ויסע שמה, וגם סה לא פסקה הישיבה, וישיבים שורות שורות כרס ה' צבאות ילדי שעשועים מסולאים בפודופקים על דלתות יום יום להורות להלכה, ופנים להבניה (לשוננו בהקדמתו לשו"ת כתר כהנא), ושם הוציא לאור עולם חלק א' מספרו היקר כתריה (וואלקווא תקס"ה) הכולל תשובות בדת ודין אשר השיב לאדירי התורה אשר שאלו בעצתו ומהם הנ"מ יצחק אבד"ק ע"י חדש (סמן כ"ה); מ' ישראל האבד"ק וואדיסלב (ס"ח); מ' יצחק הלוי האבד"ק קראקא (ס"ט); ועוד רבים מחכמי דורו כאשר יראה המביט בספרו, ופה קצרה הידיעה מהשתרע. —

מהמכמותי אשר מצאנו על ספרים שונים נרשום סה: על הדפסת שו"ת הרי"ף (ד' ווינא) הסכים שנת תקנ"ד (ס"ז אדר שני), על ס' מעשה חשב שנת ת"קנ"ה, על שו"ת אבני קדש בא בהסכמה שנת תקס"ב: גם הסכים על הס' שב שמעת תא מאת התנו הנ"מ אלעזר האבד"ק טריטש שנת תקס"ז (ר"ח אלול) בהיותו בבית חתנו, וגם מצאנו זכרו בשו"ת ר"ע אינר (סמן ס"ז). —

ביום השני מימי הדין ראשית שנת תקס"ט עזב הגאון הזה ערדתו לאנחות, ואלה דבריו אשר צ"ה לפני מותו:

להבית המדרש דפ"ק פ"נט ש"ב, כבר נדבתי ליתן חמשים זהו' פויליש, וכעת הנני נותן מבלי נדר סך מאה זהוב' ושלשים פויליש במטבע היוצא, וסך הנ"ל יהי' קרן קיימת, והרווח מה שיעלה מהסך הנ"ל יהי' חצי ע"יך להבית המדרש להדלקות נרות וחצי הרווחים לחלק בעת היא"צ שלי, והיינו איוה לומדים ואמרו ספר תהלים בעד נשמת, ולאחר הגדת הספר יאמר אחד מהם קדיש בעד נשמת שנשמת חז"י צרורה בצרור החיים ולהלות המעות הנ"ל רק לבטוח גדול... ולביהכ"נ דפה"ק פ"נט ש"ב הנני מנדב מבלי נדר כלל שנים ושמינים וזהוב' פויליש, והמעות הנ"ל יהי' קרן קיימת והרווחים מה שיעלה יהי' להדלקות נרות בשעת התפלה והגבאים דצ"ג יהי' ממנינים ע"ז ולהלות המעות הנ"ל לבטוחין כדי לזכות נשמת, ובעת מותי דהיינו בעת הוציאו מבית יתן סך ששה ועשרים זהו' ויחלק תיכף י"ג זהו' פויליש והמותר י"ג זהו' פויליש יתן לשני לומדי תורה שיחפילו בשלשים שלי בבית ואחר התפלה ילמדו פרק משניות ולהניד אחד קדיש עד כלות השלשים כדי לזכות נשמת, לאחי התורני מ"ה משה כ"ץ יתן חמשים זהו', לתלמידי ידידי הרבני זמספלד חסיד מ"ה מאיר סג"ל נ"י מסטאבניץ (10) יתן שכנה עשר זהו' פויליש, נפשי בשאלתי הלא ידוע לרמעי"ל מגדל יגיעת התורה כל תורתו למד ממני וברא מוכה לאבא, וכמהוה שתלמיד חנון מוכה לרבו, שיעלה זכרוני לפני לזכות נשכתי מה דאפשר ויה חסד של אמת ורובטחני שימלא שאלתי, מנאי המעתיר בעדו בלב יולם הק' יצחק אברהם הכהן. — אחו שעשיתי חלוקה במעות מה שיש לי ומה שיהי' נשאר כל הבטלמין וספרים מה שיש לי יחלקו בני הרבנים המובהקים שיחי' עפ"י דת תוה"ק וולת הסגרים ידידי אשר חכרתי בעז"ה וכבר באו דפוס יחלקו בני' שיחי' חיק כחלק, ומהספרים ידידי יושלח עשרים ספרים לחתני הגאון מ"ה אליעזר נ"י, אך הספרים אשר יוקחו בני' שיחי' יהי' שייכנו להם ולבניהם

(10) הוא הרב המחבר ס' אור לשמים עה"ת ויהי רב אב"ד באפסא כמבואר פעמים רבות בשו"ת כתר כהנא, וראה מה שכתבתי בספרי "לוחות זכרון" צד 66. —

לכד, ושום בעיה בעולם לא יוכלו ליקח הספרים בחוב המניע להם, רק שיהי' לבני' וליוצאי חלצי לבד. בני' ובנותי' הנני מזהיר אותם שלא יהי' ביניהם שום קטטות ומריבות, והנני ממנה אפשרותם לעשות להם חלוקה ולעשותם כפי מכתבי ה'ה הרבני הנניד ש"ב מו"ה חיים פישל נ"י וה'ה הרבני הנניד מו"ה אליעזר בן מו"ה נתן, והמה יהי' בעזרם לנבות חובות כפי הצעטיל שנשאר ממני, ומובטחני באפטרופסים שלא ישנו שום דבר ממכתבי, ואין צ"ך לומר שכבוד רוזני' ננידי הקהלה יותנו תוקף ועזו כדי לנבות החובות מה שמניע לי, ומאוד עתירתי מכבוד ננידי הקהלה לסייע מה דאפשר כדי לנבות החובות מה שמניע לי, וה' יאריך ימי ושנותיי בטוב ובנעימים כדי שאוכל לתקן מה שחטאתי ופסעתי ומרדתי לפני המלך הגדול והנורא, ותהי' יציאתי כביאתי מבלי חטא כלל, ולא תמוש התורה ממני ומורעי ומזרעי עד כי יבא משיח צדקיני ויעלה לציון לבית מקדשינו, מנאי השפל הצעיר שבישראל המצפה לתשועות ד' היום יום א' ח' סיון דהאי שחא תקס"זיוין לפ"ק, יצחק אברהם הכהן בן כא"מ הנאון המנוח מוה"ר דובעריש כ"ץ זצ"ל. — היות שמבואר שאשתי אין לה רשות ליתן מתנה גדולה לשום אדם, וזולת לבני' הרבני' המובהק' ולבנותי' תי' רשות לה ליתן הן לא' מבני' והן לא' מבנותי' ניתן רשות לאשתי שרשות לה ליתן הן לא' מבני' והן מתנה גדולה לא' מנכדי הן לנכדי מבני' והן לנכדי מבנותי' ש"י באין מוחה ומעכב שבעולם, הק' יצחק אברהם הכהן. — היות שכתבתי לבני' הרבני' המאה"ג ולחחני הרבני' שיח' כמבואר באריכות במכתבי, ועתה הנני מצוה איך תהי' החלוקה במעות, ומטלטלין מה שנשארו אחרי הנני כותב יום א' ח' סיון תקס"זיוין, כך מעות מה שיש לי אצל אנשים עולה לס"ה בערך ששה אלפים פויליש, וזולת החובות הנ"ל אין לי שום מעות, לכן הנני מסדר איך שתהי' החלוקה, לזונתי הרבנית הצניעה מרת מרים ת' ליתן בעד כתובתה שלשה אלפים פויליש אף שכתבייתה תעלה שני מאות אדומים מה שעשה אם אין כל כתובתה לא נשאר לבני' ולבנותי' ולחחני שיח' בני' המה בני' נ"כ וגם ליתן לה השטעירין שיכל שלה מרגליות שלה ושטיק התלוי במרגליות שלה, ואויבל מקירה וגומים וכל בגדים השייכ' לגופה, וכרים וכסתות שלה, הנני פוסר אותה מחשבת כתובתה ולא יהי' ליורשים שום טענה נגד אמם תי', רק זאת התניתי שאין כח ביד זונתי הרבנית ת' ליתן מתנה גדולה לשום אדם, ולבני' ולבנותי' ש"י רשות לאשתי ליתן אף מתנה גדולה כאוות נפשה הטוב באין מוחה ומעכב, כללל דמילתא שרשות לזונתי ת' ליתן מה שלבה חס"ך לא' מבני' ולא' מבנותי' שיח' באין מוחה ומעכב, רק תמיד ב"צ שלי תתן איזה דבר לצדקה בעד נשמת אף דבר מועט כן לזכות נשמת, וכשיגיע יום פקודתה ויהי' סך מסיום תפוש לצדקה כפי הברכה שיהי' לה בעת הזאת, ומה שתפוש יהי' קרן קיימת, ומה שיעלה רווחים מקרן קיימת חצי יחלק ביא"צ שלה וחצי שני' יוחלק ביא"צ שני' ומובטחני בזונתי תחי' ובבני' ובנותי' שיח' שיקיימו דברי הללו.

לבני' בכורי הרב המובהק הצדיק תמים במעשיו מו"ה בעררש כ"ץ הנני נותן שלשים אדומים מטבע היוצאת וסך הנ"ל יתן לבני' הרבני' מו"ה דוד כ"ץ שהוא נכדי, ונכדי הרבני' מו"ה דוד יתן מסך הנ"ל רווחים חצי מסך הנ"ל הן קרן ורווחים שייכים לבני' הב"ח כ' פישל כ"ץ נ"י, וחצי השני' שייכים לבתו הבתולה ת' נכדי סיינא ת', ואל יחר אפו על שצויתי כך. הלוא ידוע לבני' הרב המובהק שיח' שאשתי אינה חסה על בני' ועיזו חסתי על בני' שיהי' להם מעט סעי' וכל המטלטלין שייכים להם, לבני' הרב הגדול מו"ה מאיר זאב כ"ץ נ"י יתן נ"כ שלשים אדומים מטבע היוצאת, ידעתי גם ידעתי שבנו המופלג ר' סענדר יעקב כ"ץ הנני לפרק הנשואין ואין בידו מאומה ליתן לבנו, ובעיני' פסקה התורה שכל העולם נותנים עניהם במסון, לכן יתן מסך הנ"ל שמנה עשר אדומים לבנו המופלג סענדר יעקב והמותר שנים עשר אדומים יהי' שייכים לבתו סיינא ת' וגם מניע לבני' חלק מטלטלין יהי' נ"כ שייכים לבנו סענדר יעקב ולבתו סיינא ת' שיהי' לה לסיועת גדוניה להם, ולבתי הצניעה מ' בילא מירל יתן ארבעים אדומים מטבע היוצאת ואל יהי' תמי' בעיני' בני' הרבני' המובהק' ש"י מה שאני נותן לבתי יותר מה שנתתי להם, הלא אני חייב לבתי הנ"ל סך עשרים אדומים, ומסך ארבעים אדומים תתן עשרים אדומים לבנה הבחור המופלג כ' איציק פניל לסיועת גדוניה שלו, והמותר עשרים אדומים יהי' שייך לבתי מ' בילא

מִירָלָה וְכַשִּׁיתָן מִן אַרְבַּעִים אֲדוּמִים אוֹי כָּל הַכְּתָבִים שִׁישׁ ת' בְּתִי וְהַתְּנִיחַתוֹרֵנִי מִיָּה
עֲזָרִי אֶל סִגְלָה בְּמִלּוֹ וּמִבּוֹשֶׁל... לְבִתִּי הָרַבְּנִית הַצְּנִיעָה מ' אֶסְתֵּר ת' יִתֵּן סֶךְ
עֲשִׂים אֲדוּמִים בְּמִטְבַּע הַיּוֹצֵא, וּבִסֶּךְ הַגִּיל לִקְנוֹת אִיזָה דָּבָר לְבִתִּי מִן שְׁלֹכָה חֲסִיקָה,
וְכַשִּׁתְּסַלֵּק לָהּ הַסֶּךְ הַגִּיל בְּאוֹפֶן הַגִּיל אוֹי אֵין לָהּ וּלְבַעֲלָהּ הַנְּאוּן נִי שׁוֹם טַעֲנָה נְגִיד וְנָגִיד
יִורְשִׁי, לְבִתִּי הַצְּנִיעָה יַעֲנִשׁ יִל ת' יִתֵּן נִיכּ סֶךְ עֲשִׂים אֲדוּמִים בְּמ' הַיּוֹצֵא, וּסֶךְ הַגִּיל
מִנִּיעַ רַק לְבִתִּי הַגִּיל לְבַד וְאֵין לְבַעֲדָהּ רְשׁוּת בִּסֶּךְ הַגִּיל, וּלְקִנּוּת נִיכּ בְּהַסֶּךְ הַגִּיל מִן
שְׁלֹכָה חֲסִיקָה, וְכַשִּׁתְּסַלֵּק לָהּ הַסֶּךְ הַגִּיל אוֹי אֵין לָהּ וּלְבַעֲלָהּ הַתּוֹרֵנִי מ' שְׁאוּל מִרְדֵּכִי
נִי שׁוֹם טַעֲנָה נְגִיד וְנָגִיד יִורְשִׁי.
הֵק' יִצְחָק אֲבִרְהָם הַכְּהֵן.

אלה הדברים אשר צוה רבנו מרם מותו בצואתו אשר צוה לבניו ונכדו ידין הרב
הנאון מ' שבתי הכהן רפאפורט נ"י האבדיק סיגטשוב הואל בטובו לשלוח
לי ההעתקה.

הו' מהר' משה כ"ץ הנזכר בצואת אהיו לא נדע מאומה ואולי נולד אהיו מות
אביו אשר על כן נקרא בשמו.

פרק חמישי.

הנ"מ דוב ואב בהנ"מ יצחק כ"ץ ותולדותיו ומ'
מאליה בתו וצאצאיה, ובני הנ"מ יצחק אברהם
כ"ץ ומטעיהם עד ימינו אלה.

(א) כבר הזכרנו בפרק הקודם (אותנ"י) שהנ"מ דוב ואב הוא בן הנ"מ יצחק כ"ץ.
שם כנויו היה רפאפורט ואשתו היתה בת הנ"מ שאול האבדיק פלין (ראה שרת נודע
ביהודה האה"ע סמן פ"ח). והיו רב אב"ד בעיר שדה חרש אחרי כן נתקבל לאב"ד
בעיר שטעקשין (שרת ברית אברהם האה"ע סמן צ"ג). ודודו הנ"מ יצחק אברהם
כותב אצלו (כתשובותיו סי' כ"ט) בזה"ל: יהימא אה"נ ההר"ף המפורסם מ' דוב
ואב כ"ץ. ובאחרית ימיו בשנת תקע"ג נתמנה מפרנסי עדת סיגטשוב למלא מקום
אביו לאב"ד ור"מ. ויגיע ויאסף אל עמיו ביום ג' ח' תשרי תקצ"ג. והשאיר אחריו ארבעה
בנים מופלגים בתורה: (א) הרב החריף מ' משה הכהן שנפטר בימי עלומיו והשאיר
אחריו בן גדול בתורה הוא הרב מ' צבי הירש הנולד בסיגטשוב שנת תקע"א. ונתקבל
לדיינא בעירו קראקא ואח"כ נתקבל בפקידת הנ"מ דובעריש מייזלש לאבדיק ויחליץ ויכהן
שם פאר עשתי עשרה שנה. ובשנת תרל"ז אחרימות בעירו הנ"מ אברהם יענר נתקבל
תחתיו לראב"ד. ויכהן פה פאר ט"ז שנה ומת בשיבה טובה ביום כ"ג סיון שנת תרנ"א
בעירו. והסכים בהדפסת שו"ת תפארת צבי. והרבה תשובות ארוכות אליו בשו"ת
מהר"י כהן. ובנו הוא ההנ"מ משה כ"ץ נ"י רפאפורט אשר היה רב בעיר
בייסק בפולניא והוא דיינא ומו"ץ בעירו זה שנים מספר. (ב) הרב הנ"מ אברהם אבלי
הכהן שהיה אבדיק טארנאוו בגליציה אשר השאיר אחריו ברכה שלשה בנים. בנו
בכורו הוא הנ"מ ישראל הכהן המחבר שו"ת מהר"י כהן (כ"ח) אשר מלא מקום
אביו בטארנאוו ושם שארית אדמתו משנתו הרב החריף הנזכר מ"ה יוסף הכהן
רפאפורט מטארנאוו ואהרן חביב הוא הרב הנ"מ שבתי הכהן שהיה
אבדיק דאמבראווי. ובניו אשר נס הם יורה חס: ההנ"מ מאיר כ"ץ נ"י שהיה
לפנים אב"ד בעיר לוקאווא וכעת הוא ראב"ד בעירו. ואחיו הרב אבדיק אוסטרדאוויצ'א.
ובתו היתה אשת הנ"מ יעקב וויידענסעלד זל האב"ד הרימלוב בגליציה. (ג) הרב

הגים שלמה הכהן בערטרסאם שהיה אב"ד ור"ם בשמעקטשין. ואחרי כן נתמנה בעירו לראב"ד ונא על החסום על המכתב הנדפס ב" קנאה ציון (דף י"ד ע"ב) וכמו כן נמצאת התיבתו על התשובה מבי ד"ר משה הנדפסת בשו"ת זכרון צבי מנחם (סמן ל'). ויהי בעשר שנות היו האחרונות ותכהין עיניו מראות. והיה כלל בביתו עד יום י"א אדר שנת תר"ח ואז נסע למנוחות נצח. והגים משה יעקב דעמביטצ'ר זצ"ל נשא עליו מספר מה נדפס ב" מ"מ הדעת (דרוש כ"ח). ומצבתו בשם קהלתנו תקרא (ראה בספרי לוחות זכרון סמן ק"ח):

ישומי שמים הלילו שוכני ארץ. לשבר קריתנו אשר פדן ה' בה פדן מעטה עזה צניף הארתה. הורד וכי הורם אדרתה. אל הלך נאון עזה צניף השתר הרב המאוהז החריף זקן ויושב בישיבה מ' שלמה הכהן צדקת ה' עשה ומשפשו עם ישראל האבד"ק שמעקטשין בהנאון מ' דוב זאב כ"ן האבד"ק פינטשוב נצר מטעי רבנו השיך ול נספר בש"ס יום ה' י"א אדר תר"ח תנצב"ה.

חתני לוקח בנותיו אשר השאיר אחריו ברכה. הו': ההגים אלעזר דוד הלוי בארנשטיין. אחד מאנשי האשכולות. אשר בו נצמדו ויתאימו יחד תורה וחכמה. הוא נולד בעיר זאוויחוואסט בפולניא. ועדו בימי עלומיו בא לעירנו קראקא. ויתן לו ההגים שלמה הג"ל את בתו ראשה. והיה סוכן (קאסירער) בבית שולחני של הנביר וההגים יצחק האלברשטאם ז"ל המחבר ס' שיה יצחק. אבי יד"ג הרב שו"ה ה"ה ואח"כ נתקבל מה לדינא ומו"ן. ומסה נתקבל לאבד"ק דואלשימין בפולניא. ולא האריך ימים על ממלכתו. ובהיותו כבן ששים שנה נסע למנוחות נצח ביום האחרון לשנת תר"ח. והשאר אחריו ברכה פרי תובת עמו ככ"י. ונמצאו פה ת"י בנו. וז"נ מצבתו:

עשו מספר וקוננו בנפש מרה. כי דוסר הנור והורם העטרה. עטרת ראשנו. סאר עדתנו. רועה נאמן בתוכנו. הרב הנאון החכם הכולל. החריף והבקי ירא ה' מרבים. כבוד שם תהלתו מיה אלעזר דוד הלוי בארנשטיין זל י"נ ביום כ"ט אלול בשנת תרי"ח. אללי תבכה ותזעק במרי שיה העדה. לשברה כי גדול וכי רבה האבדה. יקר למצוא כמרו אשכול השלימות. עמו התחברו יחד כל מעלות רמות. זכר תומתו ועזתו בשערים נודעת. רב גדול בתורה ובכל חכמה ודעת. דוד החזק ביראת ה' המהורה. הו'! כי נאסף מאירנו בנר מצוה ותורה. רבות אנהותנו כי עזבתנו נפש יקרה. בצרור החיים תהי נשמתך צדורה.

חתנו השני של הגים שלמה הג"ל הוא הרב הנביר פרי"מ מרדכי אלחנן בלאטטאין מיקורי ונכבדי עדתנו. ובנו הוא הרב החריף הנביר מ' שבתי הכהן בערטרסאם נ"י אשר הוא מיקורי ונכבדי עדתנו. ובו נתהלל. (ד) הרב הנאון החריף המפורסם מ' ישראל הכהן שהיה לפניו אבד"ק אלכסנדרה הקרובה אל העיר לאדו. ובשנת תקצ"ט נתמנה לרב אב"ד בפ"נטשוב על מקום אביו. ונפטר שם ביום ד' י"ב ניסן שנת תרי"ג. והשאר אחריו ברכה וזע בירך שלשה בנים מופלגים בתורה. בנו בכורו ההגה"צ מיה דוד הכהן שהיה אבד"ק שמעקטשין ואח"כ באוסטראווצי. ונפטר שם שנת תרמ"ח (ובנו הוא ההגים טוביה נוסטמן כ"ן האבד"ק קעליץ). משנהו הרב הנאון הגדול החריף המפורסם מ' שאול הכהן שהיה בראשונה אבד"ק סטאבניץ ובשנת תרי"ג אחרי פטירת אביו הנאון

נתקבל לשבת על כסאו וישב על כסא מלכותו שהם וארבעים שנה ויגוע ויאסף אל עמו בעירו ביום ו' עש"ק כ"ה לס' שנת תרנ"ה וכל הרבנים מהעיריות הקרובות אל העיר פ'נ'טשוב ספרו מספר מר על הלכה ארון אלקים וביום א' כ"ז ניסן הובל לקברות בעירו והמון רב נהרג אחרי מותו להלך לו הכבוד האחרון. וטרם הורדה גופתו אלי אהות קברו מסרו מנהיגי העדה כתב רבנות אל בנו יד"נ הרב הגאון הגדול והבקי המצויף. החכם השלם מו"ה שבת' הכהן רפאפורט הי"ו להיות רב אב"ד במקדלס. והוא נענה למבוקשתם ומאו והלאה הוא שוכן כבוד בקהלתו וינהל את צאן מרעייתו על מי מבוע התורה. והוא איש האדב"ה תורה עם חכמה. והתורה והתושיה מתאימות בו יתלכדו ולא יפרידו לנצח. והוא עורני במחברתי זאת להוציאה לאור עולם בלי מגרעת ומערת. ואביע לו בזה תודתי מעומק לבבי בעבור עבודתו הרבה אשר עבד עמדי. וה' יאריך ימי על ממלכתו ויוסף לו ארך ימים ושנות חיים. — והשלישי הוא ההג"מ דוב זאב הכהן נ"י האבד"ק קאצק. —

ב) בתו של הג"מ יצחק כ"ץ היא הצנועה מ' מאל"ה ותהי אשת המ' משה בן זקני הר' צבי פ'אס קר (ראה בספרי לוחות זכרון סמ"פ). ואחרי לקחה ממנו ספר כריתות לקח אותה לאשה ההג"מ יצחק מייזלש האבד"ק קאמניץ המחבר ספר חוסן ישועות על מסכתות אחרות כש"ס. והיא הולידה לו את הג"מ דובעריש מייזלש שהיה אבד"ק קראקא. ואח"כ נתעלה לרב אב"ד בווארשא המחבר ספר באורי הרד"ם על הס' המצות להרמב"ם ז"ל. והוא אבי ההג"מ ישראל מייזלש שהיה אבד"ק שעדליץ ונפטר בעירו שנת תרל"ז (ראה בספרי הג'ל סמ"פ קכ"ב). —

ג) בנו הראשון של הג"מ יצחק אברהם הכהן הג"מ דובעריש נולד לאביו בעיר סטאבניץ. מימי שחרותו הנה בתורת ה' ובה שם כל מעינו וכל רואיו הכירו בו בהשקפה הראשונה. כי הוא זרע ביד ה' כי בוצין בוצין מקטפיה ידיעה נמרו חיל אומר. ואמנם לא מראות שוא חזו בו כי הוא הצליח בלמודו ועש' חיל בתלמוד ומפרשים. בפוסקים ראשונים ואחרונים. ועדת ראקוב — העיר אשר אביו כהן בה פאר — בהרה אותו לאב"ד. ותשם עטרת תפארת הרבנות על ראשו. וישפוט את עדתו בצדק ובמישור. וכל הדבר הקשה ממנו התייעץ עם אביו הזקן. כי זקני ת"ח כר זמן שמזקנים חכמה נתוספת בהם. ואביו השיבו בטוב טעם ודעת. וז"ל בראש תשובה אחת אשר השיבו (כתר כהנה ס' מ"ז): "נשאלתי מכבוד בני יד"נ הרב המאור הגדול ההרף המפורסם מו"ה דובעריש כ"ץ נ"י האבד"ק ראקוב. מעיר ראקוב נתקבל לאבד"ק פאטשוב (שם ס') ל"ז ובפנקס הה"ק מפה) ושם הרב"ן תורה ודורותיו היקרים העלה עלי' ספר. והם כתובים בספר מאד נעלה אשר הניח אחריו בכתובים (ראה הקדמת מו"ל הס' חמדת שלמה עה"ת). — ושם נולד לו לשמחת לבבו בן נחמד אף נעים ה"ה הג"מ דוד אשר ישב על כס הרבנות בעיר הענ"ט ש"ף. אשר גם הוא זכה לבן מופלג בתורה ה"ה ההג"מ צבי הירש (ראה בהקדמת ס' שערי חיים). — ואח"כ נתקבל לראב"ד בפ'נ'טשוב אחרי מות אביו וכאשר הוביקתהו שם מהלה עזה ועצומה בא הנה דרוש ברופאים להעלות לו ארכה ולתת מזור ותרופה למכדו ולמהלתו האנושה. אכן לריק היתה יגיעם. כי ביום ג' ב' אדר שני שנת תקע"ה נפרדה נשמתו מאת גוו' ותשם קנה במרומי שמים בין מלאכי שחק. וגוו' המהור נשמן בעפר קבורת נאנו עירנו ועל אבן מצבתו חרות (ראה בספרי לוחות זכרון סמ"פ ג'):

ה"ה הרב הגאון מו"ה דובער בהרב הגאון מו"ה יצחק אברהם הכהן בעל המחבר ספר כתר כהונה נין ונכד להגאון האמתי בעהמ"ס שפתי כהן נפטר ביום ג' ב' אדר שני תקע"ה. תנצב"ה.

ובנו השני של הגאון בעל כתר כהנה היה ההג"מ חיים מאיר זאב רבתי
וכאשר יצאתי מבית ועד חכמים אבי מאיר הגאון האמתי וצ"ל ומצאתי עדה מסודרת ולא
ק"ק טרלא במדינת פולין אשר היה מרצונם הטוב לשים עין חשק בי מבלי הביט היתני
צעיר לימים ושמו משיר עבודת הקדש הקהל על שכמי החלוש להיות דהם לרב ומורה
ובעת הזאת עדיין לא הניעתי לבר עונשין (לשונו בהקדמת ספרו שערי
חיים). אחרי כן לקחתי לחתן הרב הנגיד מ' שלמה מטרלא ויתן לו לאשה את בתו מ'
שרה לאה אשר הולידה לו אשתו מ' יענטל בת הרב הקדוש מ' אלכסנדר סענדר
היד מומושטש בן הרב הגדול המפורסם מ' אברהם אב"ש הכהן וצ"ל בהג"מ משה
הכהן גינצבורג האבד"ק ראשניין. וה' ישלם להם בנפלים ויתן להם מקום בנן עדן
תחת עין החיים. וישבתי בק"ק הגיל כימים אחדים ימים ימימה באהבת תורת ה' אשר
היתה חקוקה על לוח לבי להגדיל תורה ולהאדירה. ולהבין דברי חכמים כדרכונות וכמסמרות
נפועים ואחר כן המר לי ידיו אשר בעויה הבעיה ללחב יצאה בק"ק הגיל ונשרפה כל
הוני ורכושי וביותר תונה לבי על החרושים על היד ועל המסכתות ולא נשאר לי מהחרושים
הגיל רק מעט מזער מה שהיו חקוקים על לוח לבי ושבר אל שבר יחרו ידובקו אשר בעת
הזאת גברו המלחמות במדינת פולין ובעולם. והעלו רעיוני ליסע ממדינה והלכתי ממדינה
למדינה למקומות אשר אבותי הנאונים והקדושים וצ"ל לא דרכו שם ויקום בי ממש מיום
שנשתברו הלוחות נגור על התלמידים שילמדו מתוך דאגה ואנחות... והנה גם אנכי
הצעיר והרל באלפי ישראל בהאי פחדא יתיב וכל ימי היו רעים וגם בנלות בטילטל ובצרות.
ובאתי למדינה זו מדינת הגר ובאו אלי אנשים יראים ושלמים מק"ק ראטצפערטא
אשר לקחוני מאחרי הנוה להיות להם למאיר עינים את הדרך אשר ילכו בה והשתרנו עול
על צוארי רעוית עדרי צאן קדשים ושם היו מתאספים אלי עדרים עדרים להשקות להם
מבארי מים חיים וחפין ה' בידו מצליה. ותל' העמדות תלמידים רבים מורי הוראות בישראל
ואחר כמה שנים נקרא נקראתי מאלופים ראשים נגידים נדיבי עם להיות להם לרב ומורה
ה' ק"ק נאדאודוואר והסביבות וגם שם למדתי עם בחורי חמד... ואחר זמן זמנים העלו
עטרה רדאשי היה האלופים דק"ק סוליש והקומידאט אנאטשא יע"א... ובעת שהייתי על
עריש דוי ריל שמתו בסוחות לאלהי השמים. שאם ישבוק לי חיים. אזי אראה לחבר מה
שחנן ה' אותי... ולכן קראתי שם החבור ש"ערי חיים" (שם בהקדמתו).
הרב הזה לא זכה לראות פרי תנובת עטו חקוק בעט ברזל ועופית. ושרם מותו צוה לבנו
ההג"מ אלכסנדר יעקב הכהן להדפיס דבריו. ובנו זה נסע אהלו בעיר שינאווי. ומידי
היותו פה אף שהיה נגיד ומצוה לעמו וכסף תועפות בהיכלו כבוד. לא מש מתוך אהל
של תורה ולבו יהנה חכמה ודעת. ואת ישראל סודו. ורק לעת זקנותו כי דבר המלך רדפו.
וצלעו לקח ממנו ההכרה יאלצוה לשוב למדינת הגר א"י מולדתו. מכמה טעמים הכמוסים
עמדה וביתר שרצונו להדפיס חיבר אביו הגאון וצ"ל בצירוף חרושיו אשר אסף בחפזו.
(לשון הג"מ שמעלקא טויבש האבד"ק שינאווי). ואמנם הוא הביא מהשבתו הטובה לפעלה
והדפיס בעיר פרעסבורג שנת תר"ט ה' ש"ערי חיים" הכולל שו"ת וחרושים בהסכמות
הנאונים מ' ישעיה בהג"מ מרדכי בנעט האבד"ק סאבאלטש (ה' לסדר תרומה תר"ח)
אשר יגדלו בשם ימחות נ"י מ' ירמיה בהג"מ בנימין וואלף בעל ש"ערי תורה
האבד"ק אוהעל (יורד מנחם תר"ט) מ' שמעלקא טויבש האבד"ק שינאווי (ה' אח"ש
תר"ט) ומ' צבי הירש האבד"ק ליסקא (יום א' פ"שת הכרכה שנתר"ט) ועיד בהסכמתו
על המחבר: "שהיה גאון ומלכן שמעתתא אליבא דהלכתא וא"צ לשום הסכמה כי
היה גאון מפורסם. גם הדפיס הרי"א אלכסנדר יעקב בראש הספר שירה אשר

שר לכבוד, אביו המחבר הרב הגדול מוה"אברהם יצחק אייזיק גליק חתן הגמ' ישעיה בנעט הגל, ואלה דבריו (ברית): לכבוד הרב הגאון מוה"ר חיים מאיר זאב זכ"ה וז"ל:

לְקַטְוֵי שׁוֹשָׁנִים	הוֹדֵם וְהִדְרָם	אֲרוֹזִים יַעֲלוּ	רוּחַ בְּנוֹת
כָּלֶם גַּעְגָּעִים	רֵב יִקְרָם	וְהֵם גַּעֲלוּ	רֵב תְּבוּנוֹת.
בְּרִית נִיחוּת	בְּיָנָה יִצְרָם.	נָאוּ הַלֵּל.	חֲקָמִים יִדְוֶהוּ
זֶאֱיֵן הוֹם	הִנֵּה רָאוּ!	מִהֲרֵו לְרֹאוֹת	יִשְׁרִים וְהִלְלוּהוּ
הִדְבָּא רִית.	נֶאֱמַר נֶאֱמַר	הַיּוֹם בְּהַנְלוֹת	יִשְׁמְחוּ קִקְרָאתוֹ

מִלֵּ תוֹרָתוֹ.	זֶה יִשְׁכְּרוּ	הוֹנָה מְדוּפִי
מְאִירַת עֵינַיִם	אִם זָכְרוּ	נִזְר לְבִתְיָקָם.
אוֹר יְשָׁמִים	בְּיָנָה הִדְרוּ.	זָכוּ דִּקְרוּ
יִסְיֵן אוֹרוֹ	הֵא לָכֶם	לְמַדוּ אֶמְרוּ
רֵב זֶהוּ.	כְּלִילַת יוֹפִי	לְיוֹדְעִים וְנִבְנוֹנִים
		הִמָּה נִבְנוֹנִים.

ובתו הצנועה מרת אסתר היתה אשת הרב הגמ' ארעזר בהר' אריה ל"ב (במ' פנחס זעליג בעל עטרת פז (פפדיא תקכ"ח) הכולל באור על הרא"ש מסדר נשים). הוא נולד בשנת תק"ך ובהיותו כבן עשרים שנה נתקבל לאבד"ק פילין בפולניא ובעת ישבו שם על כסא הרבנות כשמונה שנים הביא תחת מכבש הדפוס ספרו שו"ת שמן רוקח (ה"א נאוידוואהר תקמ"ח) בהסכמות גאוני הזמן, וזכהן פאר על כסאו יותר מעשרים שנה ונתמנה משם לרב אב"ד בעיר טרישט אשר במדינת מאהרען, משם חמק ועבר להעיר רנשבורג וגליל פילזן ונלאטווא ואחרי שנים מספר חזר לטרישט ובאחרית ימיו בשנת תקפ"א נתקבל לאבד"ק מיכלאש והגליל, במדינת הגר. ושם נוע ויאסף אל עמיו. ואף הוא זכה לבן גדול בתורה הוא הרב הגמ' בנימין וואלף האבד"ק קעלין המחבר ישערי תורה, חתנו של הגמ' יצחק אייזיק האבד"ק אשפעין, ונדבר על אדותו במחברתנו. קורות הרבנים בקהלות ישראל.) וספריו היקרים סמא דחיי, שערי דעה, שב שמעתא, ועוד חבורים רבים נודעים בכל תפוצות ישראל, לכל ההוגים בתורה ובפסלולא דאורייתא, ותולדותיו ותולדות יוצאי חלציו כתב בימינו אלה הרב אבד"ק קעמפנא אחד מנכדיו. —

אלה תולדות וקורות הכהנים הגדולים אדירי התורה אשר הם כתר הכהנה בכל דור ודור זה מאות בשנים, ולא תמוש התורה מפי זרעיהם עד עולם!

אגרת בכורת.

כ"ה ה' מנחם אב נורית לפ"ק ביעלשיץ.

רב שלום וכט"ס לידידי הרב ההכם הנכבד וכו' מו"ה חיים נר"ו.

כבר כתבתי לך, והגדתי לך גם על פה, גודל שמחתי בקריאת ספרך היקר, לוחות זכרון (וביותר מעמוד 38 והלאה אשר הוא חדש ממש) ומחברתך הנחמדה. השקפה על הריא ברודא, ובאתי בזה להעיר אותך על איזה דברים: עמוד 67: ר' פנחס אליהו ב"ר שלי סמן 430 מצאתי אדוותי כתב מליצה מהרב ר' אברהם יונה אבד"ק וויניצ'ה (ראה מ"ש עליו רמ"ש בכת"י צד 46) אשר התחלתו: להרב פנחס אליהו ווילנא בעל ס' הברית, למאיר ובא פנחס זה אליהו וכו' חכמת אדם תאיר פניו שונה הלכות כו' ויוצא מזה זה ספר הברית המלמד לאדם דעת וכו' מתהלך בתומו צדיק כו' ומסיים: לקוח את ספר התורה וכו' והורידו לאיש מנחה במנה הראויה וכו' הלא זה דברי המדבר בצדקה כו"ה פה ויניצ'ה ע"א כ"ה מע"ש" לחדש כסליו בכל לב ידרשוהו לפ"ק. הצעיר אברהם יונה ס"ט. — עמוד 79 סמן קכ"א: "מור הנ"מ אברהם נ"ה יענר" שלה אלי. יכתב גלוי ויתראה להכופרים בכריתו של אברהם אבינו" לפרסם אותו ברכים ואנכי הדפסתי במ"ע הל ב נ ו נ שנה שמינית (תרל"א עמוד 15) ועוד נדפסת ממנו תשובה אחת בקונטרס אחרון אשר כסו"ס מנחת קנאות לר"ן חיות ז"ל (נר' ואלקווא תר"ט), ואעתיק לך מה שמצאתי באמתחתי הגנוע לתולדות מורי הרב ז"ל אשר כתב חתנו הר' מאיר מארקאוויטש ע"ה בלשד"ק כעורב עם לשון אשכנז ואנכי העתקתי דבריו לשפת עבר וז"ל: חותני זצ"ל נולד בעיר קטנה יאנוב במדינת פולין, אבותיו היו אנשי שם חכמים ומורים, כאשר כתב בהקדמת ספרו צלותא דאברהם. הוא היה הצעיר מאחיו וכלם היו גדולים מופלגי תורה, אביו הצדיק הלך לעולמו בשנת תקפ"ד, אמו נפטרה בימי נעוריו ולכן היה איזה זמן בבית אחיו הרב הגביר ר' יוחנן כששענסטיחאב, ושם התמיד מאד בלמודו ועד הגיע להמשה עשר שנה כבר כתב הרבה חדושי תורה. בפולין נשא אשה אך מאיזה סבה נתן לה גט פטורין, וכן עשרים שנה בא לקראקא וישא שם אשתו השנית, ולפני זה כאשר בא עמה בהתקשרותו היה זמן מה בעיר קרשאנוב אצל אחותו הצנועה מרת ניטע אשת הגביר ר' יצחק שעהנבערג ומשם כתב שאלה ארוכה וובה כתוב שהוא בר עשרים שנה) לקי' לייפניק להג"מ ברוך פֿרענקעל ז"ל, ובסופו כתב: "ואנכי לא אמנע מלכתוב את אשר אמרתי בזה בהיותי בר חמש ועשר שנה לתרין קושיית האחרונים כו". ואיזה שנים אחרי הג אפריונו היה סוחר בעירנו קראקא ואח"כ נתמנה למו"ץ ודיינא בקהלתנו. בשנת וקס"ה נולד לו בנו בכורו הר' מרדכי צבי הירש ע"ה ובפסיתו היה חותני זצ"ל בן שבעים או בן ע"א שנה, כי הוא נשא אשתו השנית כאשר היה בן עשרים או כ"א, וכאשר נזטר בשנת תרל"ז היה בנו הג"ל בן חשע וארבעים שנה. במשך חמשה וארבעים שנה היד דיין וראש בית דין בקהלתנו קראקא. בתוך כתביו מצאתי אלה הדברים: (1) מכתב אשר כתב לעיר לבוב ע"ד מות הפרעדיגער כהן. — (2) מכתב ע"ד מצות על מאשינע. — (3) ע"ד אנשים הטאים (הג"ל הגדפס בהלבנון). — (4) ע"ד בניו של האי"ש בארוד (Baruch) אשר בניו המירו והשתמדו אותו בעת מותו. — (5) לפינס' העדה דפה להיטב מצב הדיינים. — (6) להח' ר"י מיועס בתוכחת מגלה ע"ד חתנו אשר כתב שיר התול ולצון. — (7) העתק מה שכתב להר' שוח"ה על דבר זקנו הרב ר' יוחנן מפינס' שבו וע"ה הספרו על ר"ד דפאפורט. — (8) מכתב לר' שלמה דייכעס

לקארלסבאד. — 9) עיד הספד ניינער בברלין. — 10) מכתב דר' חיים זעליג סלאנימסקי. 11-12) שני מכתבים לק'ק מאטערקאדאף עיד הרבנות דפה ועיד מסדרי נישין אשר קמו נגדו. — 13) מכתב מבר'צ עיד אשר החרימו איזה אנשים ת'ח מובהק מקהלתנו. — 14) דרשה ליום הולדת יורש העצר, ועוד דרשות וחידושים באגדה ובהלכה. גם מכתב היראה (בעלאבוננסשיינען) עבור חותני זיל מראש (פרעזידענט) עירנו קראקא. ודרך אנב אעתיק בזה מכתב אשר כתב כאשר שלחו לו למנחה גביע של כסף והרא החזירו ליד בעליו *) וזיל:

בעזרה מ'ו אדר תרל"א.

רב שלום וברכה לכבוד ידידי הרבני הנגיד מו"ה ש. וואקס נ"י.

הנה הנעיני הנביע אשר שרח לי מעב'ת למנה וכללהו במצות שלוח המנות וידידי השכיל עשה בזה כהכם ואיש תבונות. אבל תמהני כי אם כ'ז לא הישיב לראות תכונתי המאמתית כי מעודי לא באלה חפצתי וגם עד נצח לא אחפוין לקבל מתנות אף כי הרשורה היא לי לרצון. וכראי מוצק הנק' בעיני לראות בה קרני אור פני אוהבי ורעי עד היכן תוכו רצון אהבה. בן חיותי בקדש בהנביע אשר שלח לי כי עזה אהבתו אלי ותשורחו הראתני תכונת נפשו היפה כי איננה כפה טובה. אבל תכלית נרצה זה כבר נגמר ונעשה ברצון. כי רצה מעב'ת כנסף נמרץ להראות לי בהנביע אותות אהבה וידידות, וכבר שבעה עיני באור פני אהבתו אלי ואמין לי כי בעת הכעורה סעודת פורים נשאתי את כוסו ואל אשר ברוכי אהבה ורעות והוכניות נפשיותו הבטתי ויבת שבעה לה נפשי בזה. אכן החומר של הכלי עלי למשא ורק את הנפש מכל דבר אקח לי וכמאמר החכם כו.

אברהם נ"ה.

עמוד 25 הערה 2: בהערותי בסוף עה"צ ע' 65 כתבתי כי לדעתי מה שמוכר בת' מהר"ם מרוטנבורג רבנו יעקב מקרקוב היא עיר קרקוב אשר במעקלענבורג. אמנם המוכר מההרב נייבויער בנספד. ואז דער פעטערסבורגער ביבליאטיק עמוד 140: "ש הקרא יוסף גן מרדכי לאלי בשיצ: וראינו לספר לכם הענין שהקרה בעירנו בסטרוקי בשנת ה'תרמ"ד וכו' והראינו לרבנים המתאכנסים פה בסטרוקי יעקב סוכי מכסא ועודו הרופא מכרקוב, אינו נראה לי שתהיה פה הכונה לעיר קרקוב

*) בדרך אנב ארשום פה מה שספר לי מורי החנ"מ יקותיאל זלמן דעמ-ביטצר נ"י. בשנת תרכ"א כאשר בא לעירנו החנ"מ שמעון סופר זצ"ל ונתקבל לאב"ד ור"מ בפה. שלח ביום הפורים הראשון לנשיאותו בעירנו משלוח מנות להנהו תרי צנתרא דדבכא להחנ"מ אברהם יענר ולאביו החנ"מ משה דעמביטצר ז"ל בעל מימי הדעת. להראשו שלח תפוח זהב ובקליפתו עשה חור עגול ויתן לתוכו אדום זהב, ולהשני שלח עשרה ר"ב בצירוף צליחות יין ובצירוף מכתב אשר זה לשונו:

ב"ה פורים תרכ"א לפ"ק.

שמחת פורים לאיש הגדול בענקים הרב הגאון משה יעקב דעמביטצר נ"י. בירושלמי מנלה (פ"א) תנן: ר' יודן נשיא שלח לר' הושעיה רבה כו' שלח ואמר ליה קיימת בנו ומשלוח מנות איש לרעהו. לכאורה קשה הלא בדברי חז"ל אלה וכמו כן בגמ' אסתר נוספה המלה, איש' שאת יתר היא. הנה ל' לכתוב ומשלוח מנות לרעהו? לכן נראה לי לביא בדברי חכמים וחידותם שר' הושעיה ובה רמו בתשובתו לר' יהודה הנשיא, קיימת בנו ומשלוח מנות איש — כמו של איש — לרעהו, כי הוא היה נשיא דורו ומרבים העם לשלוח לו מנות גדולות ותהי לאל ידו לשלוח מנות איש — כמו של איש — לרעהו.

המשכיל יבין אל מה ירומן מליו, אך שנידם החזירו הכסף לידי שולחן, באמרם כי שונאים הם המתנות. אז הרים החנ"מ שמעון סופר זצ"ל על נס את ענית רוחם וצדקם. —

אשר במעקלענבורג, כי רחוק אצלי שבא משם לרוסא. לכן יותר נראה שהכונה פה לעיר קראקא כמש' החכם רא"א הרב ב"י ומתהרהר השבתי שהנכון כמו שכתב הח' נייבויער בספרו הגיל עמוד 61 שהוא עיר Charkow יען נכתב כר קוב לא קרקוב, אמנם שבתי וראיתי כיהעיר הזאת נתסדה בשנת 1650 למספרים (לעקסיקון בירקדויז) או 1653 (לעקסיקון מייער) ואיך יוכל להוכיח הכותב בשנת 1484? — וכנראה שמפני טעם זה כתב הדכס ורכבי שהוא עיר קראקא. ובאמת מצאנו שנים קראקא נקראת קראקוב (Kraków) בשפת פולניא. וראה עה"צ הערה 31 צד 30 וגם מש' ר'נ בר"ל בהכרמל החדשי שנה ילישית תרל"ה ע' 661. — ולפי' כתב פה הקיא' כר קוב, שלא בדיוק, במקום קראקוב. —

ובנוגע למהבתך הקרה השקפה על הגי'מ אברהם ברודא. הנה גם נכתבו תולדותיו בספר רבני פראנקפורט (הלך שני) אך אצלך נמצא הרבה יותר ורק דברים מעטים מצאתי שם להשלים ולמלאות בהם את דבריך. הלא הכה: (ע' 80) מש' הגי'מ יונתן בהסכמתו לס' אש"ל אברהם: רוב חכמי ישראל בדור הזה המה משותי ממינו. והגי'מ שמואל הילמן כתב בהסכמתו לס' הגל': ורוב גאוני חכמי הזמן הם תלמידיו. ובעמוד 81 הביא שנמצא בס' נוהג כצאן יוסף (ר' הענא תע"ה) דף כ"ה ע"ב) ששר' עיסקא שחבר הנר"א ברודא. ובע' 87 הביא חרם הנר"א ברודא נגד ישע' חתן יהודה משיח מכת ש"צ שר"י. — גם הביא שם (ע' 81) התקנות אשר תקן לצמצם הרבה ושלא לעבור חק בענין הסעודות והמלבושים. וכי אחד מהפרנסים הרפסין לחלקן בין אנשי העיר וגם נמצאו אצל שורט, וכאשר עיינתי בספרו. ידישע מערקוורדינגייטען מצאתי כי הרפסין בחד' מחלקה ג' עמוד 81 עם תרגום וקצת באור והגני להעתיק לך בזה סעיף הראשון. וגם סעיפים האחרונים (ובמאמר מוסגר גם קצת מתרגום שורט): היום יום ה' י"ז תמוז תע"ה לס'ק. הוכרז בביהכ"נ ישן וחדש בסקודת החברות וכו'. ובהסכמת הגאון אב"ד נר"ו פה ק"ק פראנקפורט דמיין, וזה יצא ראשינה. (א). אויף קיין סעודה הן סעודת מצוה הן בסעודה שעושה היחיד לקופה שלו או סעודה שעושים הקופה (Gesellschaft) לעצמם יהיה מי שיהיה או סעודות סיום גם בסעודה שעושה הגי'נ' (הנבאי צדקה) בחנוכה זאלן וועלשי האנין או וועלשי הינער אלי טארטין פאסטעטין אין דער דעק גם שיסל פאסטעטין אלי קונפעקטין טראקן אויפ' (Obst) מכל שכן פרמידון (Pyramiden) גראשפלט ברוט ניש על השלחן נעברוכט ווארדן איז אסור בחרם רק באם הסעודות הגל' במוצאי שבת זיין רשות מאנטיל (Mandel) טארטין פאשטט (Pastet) קוכן צו געבין. סעודה שעושה הפרנס לפרנסים כנהוג איז אינו בכלל הגל'. — ל"ה. ב"ב אבעלי בתים) ונערים זאלן כלל וכלל קיין פעדים (Fäden) קנעפף מזהב או כסף במלבושים טראגן ונערים בשבתות קיין טראטאדין קאמיזעליר (Drap d. or Comisoler) טראגן בחרם ובקנס יו"ד ריש (Thaler). — ל"ט. בימי החול זאלל קיינער איין סלית מן משי טראגן בקנס ב' ריש אויך בביהכ"נ קיין שנופף דובאק (Schnupf-Tabak) נעברויכין בקנס ד' ריש. — מ"ו. עז זאל להבא דהיינו מן הקיין תע"ו אבעל קיינער מכני קהלחנו יצו יו"ד בשוואלכאך פינדן לאזן מן ריה אב עד אחר ת"ב בחרם ובקנס מאה ריש. התיקון הלז זאל אן היבין מהיום תוך שמנה ימים. כל הגל' זאל גיהאלטן ווערדן בלי ערמה וכו' ולהשומים יענם. —

עוד כתב שם שורט כי אחר ר' נפתלי הכהן היה ממלא מקומו ר' שמואל שאטין עד שנבחר לפני שתי שנים בערך ר' אברהם ברודא. איין לאנגער שטארקער אנזעהנליכער מאנן' והדברים האלה הביא משורט גם ירד'י החכם ר"ד קויפמאן בהערה לזכרונות גליקל' שהו"ל ע' 324. ומוז' תראה. ידידי כי מה שכתבת (ע' 8)

כי נתמנה בראשית שנת תע"א לאבד"ק פ"ס צריך תקן. כי אמנם התקנות נכתבו בשנת תע"ה ושו"ט יאמר כי אז היה בערך שתי שנים בפ"ס וא"כ נתמנה בשנת תע"ג. והאז מפורש ויצא גם ממקום אחר כמו שתראה הלאה. —

והנני להעריך עוד, כי הח' כרמולי בס' המסעות (Itinéraires) ע' 287 כתב כי ראה אנרת בכ" מר' דוד רפאל מ"א שליח ק"ק מיין אשר כתב בפראג יום ד' ה' שבט תס"ט לשולחיו במיין הכוללת ענינים רבים לבחירת הר"א ברודא לאבד"ק מיין. ובע' 227 כתב כי מצא בכ" שלו אנרת מהר"א ברודא לפינסי עיר מיין מזס ו' ט' אייר תס"ט. ובה יודיע להם כי בדעתו לעזוב עיר פראג עם בני ביתו ביום א' י"ח לחדש הגיל ולחגוג חג השבועות אצל בנו הר' משה בעיר האנוי או בעיר סקערשע אצל הותנו ר' שמואל זנוויל. גם יכתוב להם כי פרינסי עיר פראג השתדלו מאד שישארו אצלם וגם עליו היה קשה מאד הפרידה. אמנם יען כבר הבטיח לפרינסי מיין. ישמור מוצא שפתיו. — עוד נמצא בכ" הגיל אנרת מבנו הר' משה ברודא לפרינסי מיין. מעיר האנוי יום א' ב' סיון תס"ט. ובה יודיע להם כי כבר נסע אביו הר"א ברודא מפראג וכי רצו שם לתת לו הריבה שלא יעזוב אותם. אך הוא נאמן בדבורו ויבא למיין מיד אחרי חג השבועות. — וידידי הח' דוד קיפסמאן מצא כתב הרבנות אשר שלחו ממין להר"א ברודא. והדפיסו במ"ע הצרפתי Revue כרך י"ט עמוד 124 המתחיל: בהתאספו יחד היה פו"ט וכו' דקהלתנו יצ"ק ק"ק מיין וכו' קבלנו עלינו כו' הגאון המוסלא הש"ר המרום הרב המובהק מו"ה אברהם ברודא ראש ישיבת דק"ק פראג לע"ע. להזיז לנו וליושבי ק"ק ולכל הנלחים לנו לאבד"ק ולראש מתיבתא ולמ"ן וכו'. ומסיים: כל הגיל יצא מפי היה פו"ט וכו' יום רביעי ט"ב חשוון תס"ט. — ושם ע' 120 הערה ו' כתב כי ר"א ברודא נתן הסכמתו לס' ראש יוסף ביום ט"ז אייר תס"ט. — ובעמוד 128 הדפיס כרוז מעיר מיין: מאחר שבהר"ר מאיר בהר"ר יהודה ליב כהן זלול בכבוד מורנו הגאון הגדול המפורסם מו"ה אברהם ברודא נר"ו וכו' ופער פ"ז מבלי חק בדברים רעים וזלולים אשר לא ראוי להעלות על הנייר וכו' בכך נתאספו כסאות למשפט וכו' לעיין ולדקדק בדינו וכו' לסבול עונשו וכו' ויצא מאתנו וכו' שלא יהיה לו שום מינוי בקהלתנו ולא יצורף בשום דבר בעסק הקהלה וכו' ולא יבא לשום דינינות וכו' גם יכריזו בבתי כנסיות וכו' נעשה באספה כנ"ל וכו' ר"ח אדר ראשון תע"ב לפ"ק. וגם מזה אנו רואים כי לא היה יכול לזבא לפ"ס רק בסוף שנת תע"ב או בראשית שנת תע"ג. — ע' 11 שורה 9 צ"ל שלמה זלמן ת' שאל כמו שהוא לנכון בספרך. לוחות וזכרון צד 22 בהערה.

ובזה אצא ואומר שלום לך ולתורתך כנפשך וכנפש ידיך הדו"ש והמקורך

שלמה זלמן חיים האלברשטאם *.

(*) להשלמת המכתב מיד"ג הרב שזח"ה נ"י אספה איזה הערות קטנות הנוגעות כתיקון דברים אחדים בספרי. לוחות וזכרון. לסמן מ"ה יש להוסיף דברי פנקס הח"ק (דף קט"ז ע"ב): הראש ומנהיג מהר"ד שמעון במהר"ר... לסמן מ"ה יש להוסיף דברי פנקס הח"ק (דף רנ"ה ע"א): שנקבר ביום ד' נ' אדר ת"ק. — ס' ע"ב. נמצא עליו אמ"ד מיוחד בפנקס ביהכ"נ ראוי ושם נרשם שמו משה יקותיאל זלמן. — ס' ע"ד. מצבת אחיו הר' צדוק רצ"ס מצאתי על בית עלמין הישן וזה נוסחה:

מדואים ותקונים

לספרי "כתר כהנה".

(א) לשאלת ירדני הרשוח"ה על המקור אשר ממנו שאבתי שכתבתי (ה"א ס"א) שהר' משה כ"ץ היה דיין בפפא"מ. הוא מהקדמת שו"ת השיב ר' אליעזר להר"א לפשיטין האבד"ק ניוויט המתיחס לאחר מוצאי הלציו. —

(ב) (צד 6) תחלת פרק שני כתבתי שלא בדקדוק וכה צריך להיות כי שאב ממעין תורת אביו ואח"כ שלחתי אביו לעירנו קראקא וארוחתו נתן לו על שלחן שארו בעל מנ"ע והוא אז עלם צעיר. וה' לקח את שארו זה השממה ויסע לטיקסין לדלות פנינים מעומק ים התלמוד מבאר ישיבת הג"מ יהושע בר' יוסף. וכאשר נתקבל מורו זה לר"מ בעירנו קראקא בא הגה בחברת מורו ואח"כ עזב עירנו ויסע עירה לובלין.

(ג) (צד 7) רבנו שבתי כ"ץ היה מבית דינו של ההללקת מחוקק ביהר עם מחותניו הג"מ אפרים בער שער אפרים והג"מ איש קאדינובר ורגזה הארץ תחת אלה שלשה (בהקדמת ס' שער אפרים).

סה נטמן איש ישר ורך בשנים האלוף והמרום כ"ש כהר"ר צדוק
בהאלוף הראש והקצין מוהר זעליג רצ"פ שהלך לעולמו ביום ה'
כ"ה תמוז תקו"ץ תנצב"ה.

ס' ס"ג. מצאתי חתימתו בראש שער אורים ותומים כזה: אפרים הלוי מברלין. —
ס' צ"ז. ראה בהכרמל החדשי שנה ג' צד 517. — ואלה דברי דוד האחרונים אשר
השנתי אחרי השלמת הספר:

אדוני היקר! הנני מברך על המונמר בהתמך את הדפסת ספרך היקר, ואם
מעטות וצנומות הנה הערותי כיום לא אמנען מדרך הלא רצונו של אדם הוא כבודו. תחונ
את ימי החג הבע"ל בשמחה ובששון כאות לב מוקירך חר"ט ושלומך תמיד דוד
קויס מאנן. 1697. — צד 69 סמן צ"ז. שורה הראשונה צ"ל: כל יודע נהי.
ויש לתת קוים על היורד מיודע, וכמו כן יש לתת קוים בראש מלת צעקת כו' כי הן
ראשי תיבות שמות המת יצחק צבי. ושם שורה 5 צ"ל ויראה ת' וי"ש. — ס'
ק"ד שורה הרביעית חסרה בהמצבה (ואלה דבריה: ר"ה נפש אמלל ואמללה, נער וקן
בחור ובתולה. חד י"פ). — סמן ק"ו צד 72 שורה 6 צ"ל: בבית מקדש מעט'
ר"ל כי הוא מעשרה רואי פני מלך המלכים הראשונים אשר ישפכו שיהם והיגנס
בבית תפלתנו. — סמן קי"ח צד 77 שורה א' במצבה צ"ל הילילה, ויש לתת קוים
בראש המלות שומן, לשבר, מעטה, הורד, כי הן ראשי תיבות משם המת שלמה.
ובשורה השלישית צ"ל אדרתה ת' אזרתה אשר אין לה שחר, והוא כמו דברי הכתוב
(ישעיה ס"א ג'): מעטה תהלה דומה לצניף תפארתה. — צד 79 שורה 3 צ"ל: הילילה,
ובשורה 8 צ"ל: בשבת שירה. עכ"ל החוקר הרד"ק נ"י.

(ד) (צד 5) יש להוסיף מה שכתב הג"מ מאיר כ"ץ (שו"ת גבורת אנשים ל"ז ע"א): „כן נראה לי לפיכך ורלא כהשלחן ערוך", ויבא בהסכמה (ערך שצ"ב) על ס' זכרון לר"י שפירא.

(יב) (צד 19) בעל זרע בירך שלישי יספר בהקדמתו שרבינו הש"ך, לאחר פטירתו, לא הניח אחריו אפילו כדי חוב כתובת אשתו, ובקש ממנה מחילה למחול לו כתובתה.

(ה) (צד 20) בס' „מסורת הברית" (פ' מקץ) מביא מה ששמע מפני רבנו שבתאי כ"ן לגיש הפסוק: „תורי זהב נעשה לך עם נקודות הבסף", עפ"י מה שכתבו המקובלים, ומה נראה שעסק גם בנסתרות כמו שחרתו על מצבתו.

(ו) (צד 22) הדר. לעוויוואהן העיר במ"ע „Die Laubhütte" — במאמרו הבקרת על ספרי — שצ"ל בהשיר „גם נאם כבוד אם ואב", כמו שהוא לנכון בש"ך ווצאת אמ"ר, — וההג"מ אלעזר מינץ הי"ו האבד"ק קעמפנא העירני כי כוונה כתב רבנו שבתאי נ' תחת נ' הדומה לו, ויבחר לו לשון ערומים ולא הפץ לכתוב נו"ן ע"ר אמרם ו"ל (ברכות ד' ע"ב): „בפני מה לא נאמר נו"ן באשרי מפני שיש בו מפלתו כו".

(ז) (צד 26) הר' משה בן הש"ך היה חתן הר' מענדל מרגליות מולאטשוב חתן הג"מ יעקב אליהו האבד"ק בוצשאטש וולאטשוב.

(ח) (צד 27 שורה 5): „נשאה איש מואלקווא" כו' ויד"ג הג"מ יוסף לעווין-שטיין נ"י דהריעני כי שבו היה הר' דוד כתבן בהרב המופלג הקצין ס' יצחק כתבן, — (שם שורה 12) גאלי היתה אשת הר' אהרן מנוע צבי מ' יוכבד שנפטרה בקרעמויער ה' תמוז 1711 (קוה"י בקרעמויער צד 110), וגכו הר' אהרן מנוע צבי נתקבל לרב בשוואבאך 1772 (תקל"ב), ושם מה י"מ לירח יוני 1781 (תקמ"א) ונקבר בעיר Georgensgemund ובשנת 1782 נשא עליו ה"קרבן נתנאל מספר מר (ראה לעווענשטיין תולדות ר"ן ווייל צד 171)

(ט) (צד 28) יש להוסיף שחנ אפריון הר' יצחק כ"ץ עם בת הר' משה עטיני-גער היה בקרעמויער (קוה"י בקרעמויער 110). — שם: „הר' משה דובעריש" יש להעיר שה' חתן הגביר מ' אברהם אבלי — נכד הג"מ יחזקאל האבד"ק קראטאשין התנא דבי נשיאה הג"מ יצחק האבד"ק פוילא — ושם אשתו מ' פינא.

(י) (צד 29) הג"מ יצחק כ"ץ בא בהסכמה על ס' גנת ורדים (פפד"א תקכ"ז) מהגון בעל פמ"ג ביום ד' כ"ב אייר תקכ"ו ויחתום: נאם יצחק הכהן חונבק"ק סטאבנין, דותם פה ק"ק קאמרנא, עכ"ל, וראה זה פלא כי כתב שם באמצע דבריו: מכיון הייתי לשעבר זה עשר שנים שנתאכסן אצלי בעת יצא מוניטין לו בכפרו פורת יוסף ועתה הקרה ה' שנודמנו שנינו לפונדק אחד כו' הוא ניהו כבוד מחותני ידידי חביבי, ולפי מנורת צאצאיו שהיו שנותיו במורו שלשים ואחת, היה בשנת תקמ"ז בעת בקרו בעל פמ"ג כבן י"ג!?

(יא) (צד 35) להג"מ חיים מאיר זאב היו עור ב' בנים, א) הג"מ אברהם אבלי שהיה בראשונה אב"ד ור"מ בקאשווא (במדינת הגר) ואח"כ נתקבל לאב"ד בואלשין ויול ספרו פרס אבות על מסכת אבות (לכוב תרכ"ה) ובשנת תרל"ח ספרו שו"ת פני אברהם, ב) הג"מ שלמה הכהן שהיה אבד"ק רוונוביץ חתן בעל שמן וקטן, ואבי הר' בעריש ועלענפריינד מגיד במאדנא.

אשר!

היה שני ומה!

כבר שם קבוצת חבורה ארבע וזה מאמר המה קלוקל וכלום
ועל קצת שם אומר ששם וסביב כי קצת זה קצת ומה שם
לא קבוצת קצת קצת אלא היה אן אמצע ארבע וידידות
ואני שם שם שם אלא ופעם של שם הערה -
קצת שם אן שם שם שם אלא אלא אן אלא - קצת
הם שם שם אן אלא שם אלא שם אלא שם אן שם שם
אן וזה שם שם אלא שם אלא שם אלא שם אלא שם אלא
אנני שם אן שם אלא שם אלא שם אלא שם אלא שם אלא
אנני שם אלא שם אלא שם אלא שם אלא שם אלא שם אלא
שם שם שם.

היה שני ומה!
היה שני ומה!

היה שני ומה!

היה שני ומה!

היה שני ומה!